

A területi demográfiai vizsgálatokról

A világ egyszerre globalizálódik és lokalizálódik, vagyis uniformizálódik és differenciálódik. Ez a kettősség a demográfiai jellemzők tekintetében is megfigyelhető. Tompulnak a hagyományos különbségek élei az egyes földrészek, országok, vidékek és városok között, és közben újak keletkeznek. Az okok legalább két nagy csoportra oszthatók. Az egyik az adott helyen egy időben élő emberek pillanatnyi jellemzőinek, társadalmi összetételének hatása, a másik a helyben felhalmozott idő, a természet, a kultúra és a civilizáció tárgyi és nem tárgyi elemeinek kisugárzása. Mindkettő változik, egymáshoz képest az előző fűgében, az utóbbi lomhábban.

A területi eltéréseket döntően az ott lakók minőségi összetétele formálja. Sokan úgy gondolják ezért, hogy elegendő a nagy társadalmi különbségekkel foglalkozni, hiszen a regionális különbségek is azokat tükrözik vissza. Valójában azonban az ember többé-kevésbé helyhez kötött közösségekben él, és ezek sokszor semmiben nem hasonlítanak egymásra. Az adott – hagyományörző vagy éppen újtó szellemű – közösség kihat az egyén lehetőségeire, pálya- és párválasztására, gyermekeinek számára, sőt, életének várható hosszára is.

Ugyanakkor előfordulhat, hogy területi elemzés segítségével tudunk betekintést nyerni olyan összefüggésekbe, amelyek közvetlen vizsgálatához nincsenek adataink. Ha például felekezet szerint szeretnénk ismereteket szerezni a házassadási szokásokról, összehasonlíthatjuk olyan települések lakóinak házasságkötési, válási stb. adatait, ahol az adott felekezet hívei döntő többségben vannak. Ilyenkor azonban a következtetések levonásával óvatosan kell eljárni (lásd keretes írásunkat az ökológiai tévkövetkeztetésről).

A regionális vizsgálatoknak természetesen önmagukban is van értelmük és jelentőségük. Egyrészt választ adhatnak arra, hogy hasonló összetételű közösségek miért viselkednek különbözően a helyi viszonyoktól függően. Másrészt a helyhez kötött szolgáltatások, intézmények telepítése területi ismeretek nélkül elképzelhetetlen.

Igaz, a világ mobilizálódik. Az emberek, a tárgyak és főképp a szolgáltatások ma már kevésbé helyhez kötöttek. Egyre többen járnak szerte a világban, és egyre több ember otthonában (vagy telefonja révén a markában) fordul meg napról napra az egész világ. Ugyanakkor hányan őrzik féltve – és talán félve – helyhez is kötődő szokásaikat, kultúrájukat. „Könnyű összepakolni és elköltözni, ha az ismert kultúra a McDonald's-ból áll. De ha Luisianában nősz fel, mint én, bármerre is mész, illet sehol máshol nem találsz. Ebben a konyhának is van szerepe, de leginkább az itteni gondolkodásmódnak.” – állítja egy szülőföldjére visszavándorolt filmes szakember a New York Times 2002. szeptemberi 3-i számában.

Ezekkel a gondolatokkal ajánlom a KorFa jelen számát a tisztelt olvasó figyelmébe.

Daróczi Etelka NKI
daroczi@mailop.ksh.hu

Tartalom

A területi demográfiai vizsgálatokról
Halandóság és komplex fejlettség
a kistérségek szintjén

A csecsemőhalandóság térben
és időben

A 18 éves sorkötelesek testfejlettsége
Az ökológiai tévkövetkeztetés
Terjedő öregedés

Szemle

A szegénység változó arcai

NKI Műhelytanulmányok angolul
Demográfia 2002

Társadalmi riport 2002

Történeti demográfiai évkönyv 2002

Naptár

John Hajnal Budapesten

Paul Demeny akadémiai székfoglalója
Lengyel–magyar–német szeminárium

Halandóság és komplex fejlettség a kistérségek szintjén

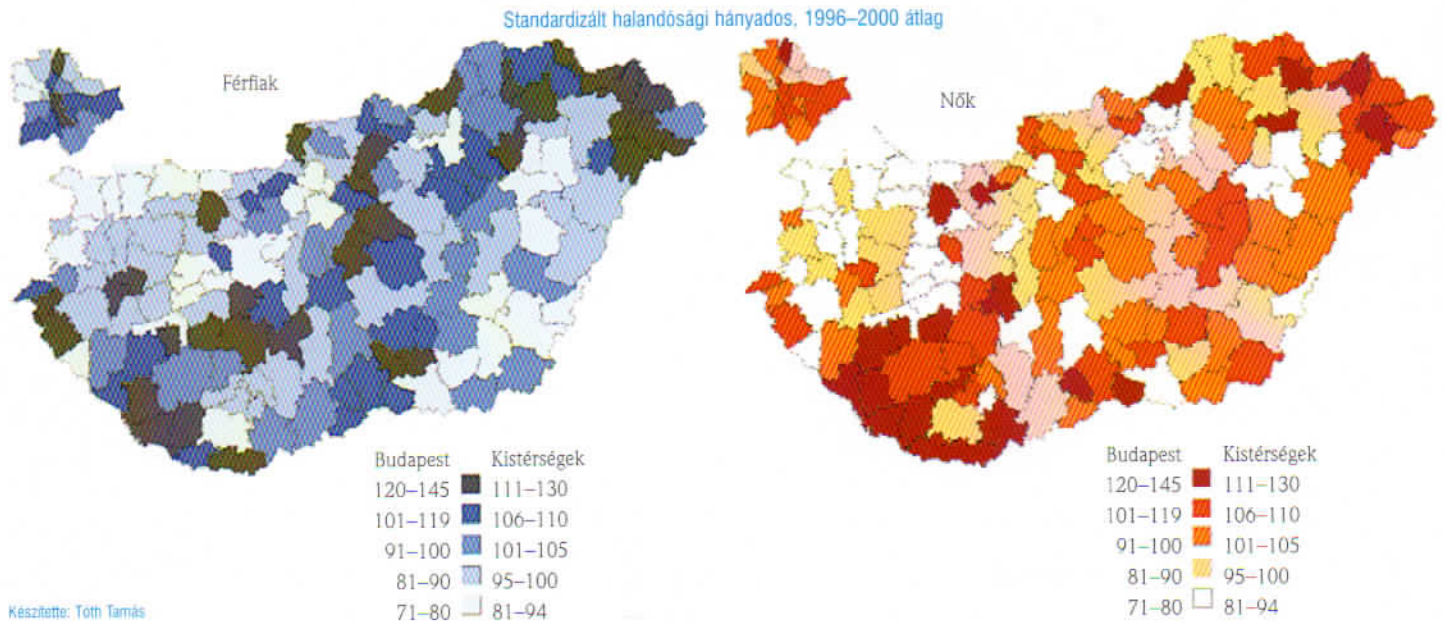
Ismeretes, hogy a halandóság szintjében nagyok a megyék, illetve a városok és a községek közötti különbségek. Ma már ennél részletesebb, kistérségi bontás is lehetséges. Mivel az ország 150 statisztikai kistérsége és Budapest 23 kerülete bizonyos homogenitást mutat a meglehetősen heterogén, nagyobb térségekkel szemben, ez a szint alkalmasnak tűnik a halandósági mutatók és az adott terület társadalmi–gazdasági–infrastrukturális fejlettsége közötti összefüggés kimutatására. A kistérségek népességszáma tág határok között mozog.¹ A csekély lélekszámú térségekben az elhalálozások száma nagy és véletlenszerű ingadozásnak van kitéve. Ennek csökkentése érdekében az elemzést nem egy, hanem öt év (1996–2000) halálózásait figyelembe véve végezzük.

A halandóság szintjét standardizált halálozási arányszámmal mérjük. A standardizálással – amelynek alapja a világ népességének az Egészségügyi Világszervezet (WHO) által 1998-ra számított kormegoszlása – a kistérségek eltérő korstruktúrájából adódó különbségeket kiszűrjük ki. A férfi és női halandóság területi eltéréseinek könnyebb összehasonlítása céljából a standardizált halálozási arányszámokat a férfi és a női átlag százalékában adjuk meg. A kistérségek esetében az országos vidéki átlagtól, a fővárosi kerületek esetében a budapesti átlagtól való százalékos eltérést számoljuk.

A kistérségek fejlettségét *komplex mutató* segítségével mérjük, amelynek értékét valamennyi kistérségnél 19 mutató figyelembe vé-

¹ Budapest után a legnépesebbek a debreceni, a miskolci, a szegedi és a pécsi kistérségek, ahol a lakónépesség száma rendre meghaladja a 200 ezer főt, de van 23 olyan kistérség, ahol kevesebb, mint 20 ezer ember él.

telével alakították ki. A mutatók közül négy a gazdasági, hét az infrastrukturális, hat a társadalmi–szociális és kettő a foglalkoztatási helyzetet jellemzi.² A komplex mutató kiszámítása a következőképpen történt: (a) az egyes mutatók szélsőértékei által meghatározott intervallumot 5 egyenlő részre osztották, és a legrosszabb értéktől a legjobb felé haladva a kistérségek mutatójuk értékének megfelelően 1–5 pontszámot kaptak; (b) az egyes mutatócsoportokba tartozó értékek átlaga adta a gazdasági, az infrastrukturális, a társadalmi–szociális és a foglalkoztatási helyzet mérőszámait az adott kistérségben; (c) a négy mutatócsoport átlaga lett az elmaradottság–fejlettség közös mérőszáma.³ A halandóság területi eltéréseit egyrészt a komplex mutató mint minőségi ismérv, másrészt néhány kiemelten fontosnak tartott egyedi kistérségi jellemző vonatkozásában vizsgáltuk.

A kistérségeket a vidéki átlaghoz viszonyított *standardizált halandósági hányadosuk* nagysága alapján öt csoportba osztottuk. A két nem *együttes* halandósági viszonyait tekintve a legmagasabb halandósági hányadost (125%) a kisbéri kistérségben találjuk, amely 56%-kal magasabb, mint a legkisebb szintet (80%) mutató balatonfüredi halandóság. Magas még az együttes érték a mátészalkai, a barcsi és az őriszentpéteri kistérségben (120%). A legalacsonyabbak között találjuk a balatonalmádi (82%), továbbá a csornai, a soproni és a szentendrei kistérséget (86–88%).

Az egyes kistérségek vidéki átlaghoz viszonyított *standardizált halandósági hányadosa* nemeként eltér egymástól. Egyrészt a férfiak halandósága tekintetében jelentősebb területi különbségeket találunk, ezért jóval tágabb intervallumban mozognak a standardizált halandósági hányadosok. Másrészt nem ugyanazt a kistérségi rangsort kapjuk a férfiak, mint a nők halandósága esetében. A férfiaknál a 149 kistérség közül 33 tartozik a legrosszabb – a férfi vidéki átlagot legalább 20%-kal meghaladó – ötödbe. A nőknél ritkább az ebbe

a kategóriába tartozás, csak 21 kistérség standardizált halandósági hányadosa múlja felül legalább 20%-kal a női vidéki átlagot.

Budapest halandósága csak 86%-a a vidéki átlagnak. A főváros egyes kerületei között azonban jelentősek az eltérések, nagyobbak, mint a vidéki kistérségek között. A fővárosi átlaghoz viszonyítva a 23 kerület standardizált halandósági arányszámát a halandósági hányadosokból öt osztályközt alkottunk. Bár a sorrend nemeként eltér, a legmagasabb értéket mutató kerületek mind a férfiak, mind a nők esetében azonosak. A fővárosi kerületek közül kiemelkedően magas a VII. kerület halandósági hányadosa: a férfiaknál 145, a nőknél 144%-os. A második legkedvezőtlenebb helyzetű – ugyancsak mindkét nemnél – a IV. kerület, 130, illetve 136%-os hányadossal. A legalacsonyabb férfi, illetve női halandóság kerülete már nem feltétlenül esik egybe. A II. kerületben találjuk a legkedvezőbb férfi mutatót (72%), míg a nők helyezése csak a második legjobb (84%). A női halandóság a XVI. kerületben a legalacsonyabb (81%), ahol a férfiak hányadosa messze nem a legjobb (87%). Fordított a helyzet a XII. és az V. kerületben, ahol az igen alacsony (78–80%) férfi halandósági mutató találkozik viszonylag magas (89–92%) női hányadossal.

A kistérségek általános fejlettségi szintje és az ott élők halandósága között erős kölcsönhatás áll fenn. A *komplex fejlettségi mutató* értéke a magas halandóságú kistérségeken a legalacsonyabb, és az alacsony halandóságú kistérségeken a legmagasabb. Minél kevésbé fejlett tehát egy térség, annál magasabb a halandóság szintje. A komplex fejlettség a legmagasabb és a magas halandóságú területeken a legkedvezőtlenebb, míg a legalacsonyabb halandóságú kistérségekben közel egyharmadával, az alacsony halandóságú kistérségekben pedig több, mint egynegyedével kedvezőbb az átlagnál.

A fejlettségi mutatóhoz hasonló összefüggések fedezhetők fel, ha a *kedvezményezettség* (vagyis az *elmaradottság*) kritériumát hason-

² A komplex mutató kiszámításánál használt adatok körét a 24/2001. (IV. 20.) OGY határozat 3. számú melléklete tartalmazza. Ezek a következők: I. *Gazdasági mutatók*: 1. Ezer lakosra jutó gazdasági szervezetek száma; 2. Működő gazdasági szervezetek számának változása; 3. Ezer lakosra jutó tudományos kutatók, fejlesztők száma; 4. Egy állandó lakosra jutó szja alapot képező jövedelem. II. *Infrastrukturális mutatók*: 5. Közüemi vízvezetékbe kapcsolt lakások aránya; 6. Egy km vízvezetékra jutó csatornahálózat hossza; 7. Vezetékes gázellátásba bekapcsolt háztartások száma a lakásállomány százalékában; 8. Ezer lakosra jutó vendégéjszakák száma; 9. Ezer lakosra jutó kiskereskedelmi boltok száma; 10. Komplex életminőség elérési mutató; 11. Ezer lakosra jutó távbeszélő száma. III. *Társadalmi–szociális helyzet*: 12. 1990–99 között épített 3–x szobás lakások aránya; 13. Ezer lakosra jutó személygépkocsi száma; 14. Vándorlási különbözet évi átlaga 1990–99 között; 15. A 60 évesnél idősebb népesség aránya; 16. A települések átlagos lélekszáma; 17. Halálzási ráta. IV. *Foglalkozási helyzet*: 18. Munkanélküliek aránya; 19. Tartós munkanélküliek aránya (180 napon túl).

³ A komplex mutató figyelembe vételével kerültek kijelölésre a *kedvezményezett térségek*, amelyek között az Európai Unió támogatás elosztására kerül. Társadalmi–gazdasági szempontból elmaradottnak, és ezáltal kedvezményezett térségnek minősülnek azok a kistérségek, amelyeknek komplex mutatója nem éri el az országos átlagot. További feltétel, hogy a kedvezményezett térségek lakónépessége ne haladja meg az ország lakosságának egyharmadát. [Forrás: 24/2001. (IV. 20.) OGY határozat.] A 150 kistérség közül jelenleg 94 minősül kedvezményezett térségnek.

Íftjuk össze a halandósági szinttel. Ez is teljes korrelációt mutat. A legmagasabb halandóságú kistérségek mindegyike kedvezményezett, vagyis elmaradottnak minősül. A következő két kategóriába tartozó kistérségek több, mint négyötöde tartozik az elmaradottak közé. Ugyanakkor a 21 legalacsonyabb halandóságú terület között csak 3 kedvezményezett akad.

Érdeemes a komplex fejlettségi mutató egyes elemeit külön-külön is elemezni. Ezek közül elsőként a *jövedelem* hatását tekintjük át. Itt a személyi jövedelemadó alapját képező jövedelem egy állandó lakosra jutó nagyságát vesszük figyelembe, a 2000. évi bevallások alapján. Az így kapott jövedelmi szint és a standardizált halandósági hányados közötti összefüggés erősen negatív. Minél kisebb az egy állandó lakosra jutó jövedelem az adott kistérségben, annál magasabb a halandóság szintje. A legmagasabb és a nagyon magas halandóságú kistérségekben az egy főre jutó adóköteles személyi jövedelem csupán háromnegyede a vidéki átlagnak, míg a legalacsonyabb halandóságú kistérségekben 13%-kal meghaladja azt. A maximum és a minimum között 51% a különbség, ami meghaladja a komplex mutató egészénél tapasztalható 41% különbséget. A jövedelem és a halandóság közötti összefüggés a budapesti kerületek között is megmutatkozik. Itt még világosabban látszik, hogy a legalacsonyabb halandóságú kerületekben jóval magasabb az egy főre jutó jövedelem (145%), mintegy 1,75-szerese a legmagasabb halandóságú kerületek hasonló értékének (83%).

A jövedelem mellett a *vagyoni helyzet és az infrastrukturális ellátás* különbségei is világos összefüggést mutatnak a halandóság szintjével. Negatív a kapcsolat a személygépkocsival, illetve a vezetékes távbeszélővel rendelkezők aránya és a halandóság között. A legmagasabb halandóságú kistérségekben csak mintegy háromnegyed-annyi gépkocsi vagy telefon jut a lakosokra, mint azokban, ahol a legalacsonyabb a halandósági hányados. Ennél is jelentősebb az eltérés a vezetékes szennyvízellátással rendelkező lakások arányánál. A legmagasabb halandóságú kistérségekben a lakásoknak mindössze egyharmad-annyi része rendelkezik vezetékes csatornával, mint a legkedvezőbb életkilátású területeken. Az újonnan épített lakások arányánál is hasonló az összefüggés.

A *szegénységet* jól jellemző egyik mutató – a közgyógyellátásban részesülők aránya – jóval nagyobb a magas, mint az alacsony halandóságú térségekben: a vidéki kistérségek körében 44%, a budapesti kerületeknél 78% a különbség. Az etnikai hovatartozás és a halandóság közötti összefüggés szintén társadalmi differenciákat takar. Magyarországon a *cigány* (roma) nemzetiséghez tartozók népességben belüli aránya befolyásolhatja a halandóság területi különbségeit. Bár a legutóbbi – 2001-es – népszámlálás során is alatta maradt a cigány nemzetiséget vallók száma a roma népesség valószínű létszámánál, a jelentős területi különbségek, illetve ezeknek a halandóság területi mintájával való szembetűnő hasonlósága érdemessé teszi a vizsgálatot. Azokban a vidéki kistérségekben, ahol a halandóság a legmagasabb, vagy nagyon magas, a cigány nemzetiségűek aránya a vidéki átlag kétszerese. Az átlagos halandósági szinttől a kedvező felé fokozatosan csökken a roma népesség súlya, és a legkisebb halandóságú térségekben már csak a vidéki átlag kétötödét teszi ki. A leg-

Kistérségek közötti különbségek és a halandóság összefüggése más társadalmi-gazdasági jellemzőkkel⁴

Mutató	A legmagasabb halandóságú		Pearson korrelációs együttható a standard halandósági hányadossal
	kistérség	kerület	
	mutatója a legalacsonyabb halandóságú mutatójának %-ában		
Standard halandósági hányados (1996–2000)	129	157	–
1. Komplex fejlettség	73		-0,610
2. Egy főre jutó jövedelem	67	57	-0,566
3. Vezetékes távbeszélő ezer lakosra	77		-0,560
4. Szennyvízcsatornával ellátott lakások	35		-0,521
5. Személygépkocsi ezer lakosra	78		-0,482
6. Munkanélküli arány	175	278	+0,469
7. Érvesszülési arány	122	143	+0,437
8. Közgyógyellátásban részesülők	144	178	+0,433
9. Cigány nemzetiségűek aránya (2001)	455	676	+0,377
10. Mezőgazdaságban dolgozók aránya	164		+0,347
11. Szolgáltatásban dolgozók aránya	86	90	-0,303
12. Épített lakások ezer lakosra	75	48	-0,298

Forrás: A szerző saját számításai a Demográfiai évkönyvek, a Területi statisztikai évkönyv és a 2001. évi népszámlálás adataiból.

magasabb halandóságú területeken a cigány nemzetiségűek népességben belüli aránya mintegy ötször akkora, mint a legalacsonyabb halandóságú kistérségekben. Budapesten a roma népesség – népszámláláskor összeírt – aránya csak a vidéki átlag egyharmada, de a városban belüli különbségek óriásiak. Lényegében csak a legmagasabb halandóságú kerületekben találunk jelentősebb cigány nemzetiségű népességet. Ezekben a cigány nemzetiségűek aránya a fővárosi átlag 2,3-szerese. Minden más halandósági szint esetén az átlag alatt marad a cigányok aránya (a legalacsonyabb érték az átlag 34%-a).

Összefoglalásképpen a mellékelt táblázat két adatsorára hívjuk fel a figyelmet. Az első két oszlop azt mutatja, hogy a legmagasabb halandóságú kistérség (illetve fővárosi kerület) adott társadalmi-gazdasági mutatójának értéke hogyan viszonyul a legalacsonyabb halandóságú kistérség megfelelő mutatójához. A harmadik oszlop a háttérváltozók és a standard halandósági hányados közötti (Pearson módszerével számolt) páronkénti korrelációs együtthatókat mutatja. Az együttható pozitív előjele esetén a mutató magas értéke mellett magas standard halandóság várható, míg a negatív előjel azt jelzi, hogy az adott mutató alacsony nagysága magas halandósággal jár együtt, és fordítva. (Ugyanezt mutatja az első–második oszlop 100 fölötti, illetve 100 alatti értéke is.) A háttérváltozók a páronkénti korrelációs együtthatók abszolút értékének csökkenő sorrendjében szerepelnek.

Klinger András KSH
andras.klinger@office.ksh.hu

Az egy éven aluliak halandósága összetett jelenség. Minden egyes

⁴ Az adatok – a két megjelölt kivételtől eltekintve – a 2000. évre vonatkoznak.

A csecsemőhalandóság térben és időben

haláleset egyedi okokra vezethető vissza – melyek örökletesek, veleszületettek, vagy szerzettek –, de a mutató össztársadalmi szintjét valójában az ország gazdasági, kulturális adottságai, és az egészségügyi ellátás színvonala határozza meg. Bár az elmúlt száz évben Magyarországon a 27-edére csökkent a csecsemőhalandóság, a nemzetközi mezőnyben elfoglalt helyünk nem változott. Az utóbbi években

az Európai Unió tagországaiban ezer elveszülött közül átlagosan 4–6, Magyarországon 8 csecsemő nem éri meg az első születésnapját. Ennél magasabb értékek a kontinensen még Romániában, Bulgáriában, Albániában, valamint a volt Szovjetunió utódállamaiban fordulnak elő.

A csecsemőhalandóság 1982–1987-es és 1997–2001-es országos

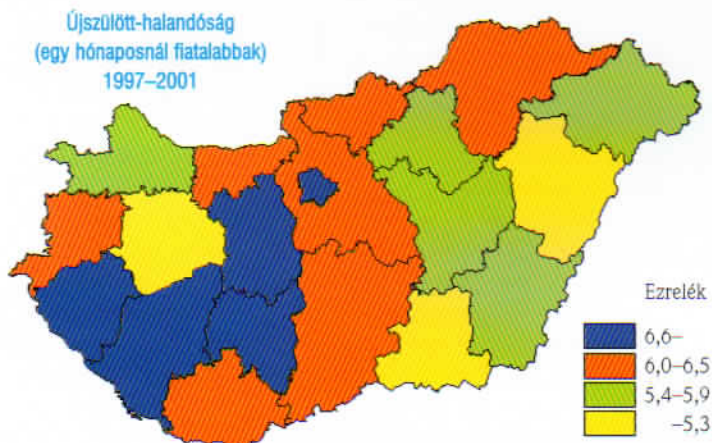
átlagos értékeit összehasonlítva jelentős, de területenként eltérő mértékű javulást láthatunk (lásd táblázatunkat). Az 1980-as évek eleje óta Budapest és Pest megye mutatói csökkentek leginkább, több mint 60%-kal. Az eredmények Zalaiban a legszerényebbek (44%-os a javulás), és ennél alig jobb Borsod–Abaúj–Zemplén, Győr–Moson–Sopron vagy Somogy megye esetében. Az elmúlt 20 év során bekövetkezett változásokat a kiindulási értékeken kívül az adott terület gazdasági fejlődésének üteme és iránya befolyásolta. Azokban a megyékben, amelyek hagyományosan a fejletlenebb területek közé tartoznak, vagy nagy volt a rendszerváltozást követő visszaesés, magas lett a munkanélküliség, a legfiatalabbak életkilátásai is kevésbé javultak (Zala, Komárom–Esztergom, Somogy, Nógrád, Borsod–Abaúj–Zemplén).

A csecsemőhalandóság szintjének csökkenésével együtt járt a haláloki szerkezet módosulása. Ma lényegében két fő betegségcsoport okozza a legfiatalabbak elhalálozását. Az összes 1 éves életkor előtt bekövetkezett halálozás több mint négyötödét a perinatális (születés körüli) időszakkal összefüggő elváltozások és a veleszületett rendellenességek teszik ki. Ezzel függ össze, hogy a csecsemőhalottak kétharmada újszülött, azaz 28 (illetve egy korábbi definíció szerint 30) naposnál fiatalabb. A 0–6 napos korban bekövetkező halálozások (korai újszülött-halandóság) országos szintje az 1997–2001 évek átlagában 6,1 ezrelék volt. Ennek területi különbségei (4,3 és 7,8 ezrelék közötti értékek) *nem mutatnak kapcsolatot* a megyék gazdasági, társadalmi vagy demográfiai mutatóiban mutatkozó eltéréseivel. Hasonló megállapítások tehetők az egy hónaponál fiatalabbak halandóságára is, bár itt sokkal határozottabban jelenik meg egy nyugat–délnyugatról északkeletre húzódó sáv, ahol

Csecsemőhalandóság megyénként
(az 1997–2001 évek átlagának sorrendjében)

Megyék	1982–1986	1987–1991	1992–1996	1997–2001
	évek átlaga			
Csongrád	15,4	13,8	11,0	6,6
Veszprém	17,0	14,5	11,4	7,5
Hajdú–Bihar	18,5	15,5	11,2	7,7
Vas	18,5	13,8	9,9	8,2
Győr–Moson–Sopron	15,5	13,3	10,9	8,4
Heves	19,4	14,1	12,6	8,5
Tolna	19,2	15,8	11,1	8,6
Baranya	18,3	14,2	10,6	8,7
Jász–Nagykun–Szolnok	18,2	14,6	12,0	8,8
Nógrád	17,6	13,3	12,3	8,8
Budapest	22,6	14,9	11,6	8,9
Békés	20,7	19,0	15,1	8,9
Pest	23,1	17,2	11,7	9,1
Komárom–Esztergom	17,7	14,6	10,4	9,1
Bács–Kiskun	19,8	15,4	12,7	9,2
Fejér	19,0	16,2	11,7	9,7
Zala	18,0	12,5	9,7	10,1
Borsod–Abaúj–Zemplén	18,7	18,5	12,6	10,2
Szabolcs–Szatmár–Bereg	22,5	21,0	14,3	10,7
Somogy	21,1	16,9	14,0	11,3
Magyarország	19,8	15,9	12,0	9,1

Forrás: Saját számítások a KSH Népesedés-, egészségügyi és szociális statisztikai főosztály adataiból.

a legmagasabbak az értékek (lásd az újszülött-halandóság térképét). Baranya, Csongrád és Hajdú megyék helyzete a szomszédos területekhez viszonyítva kedvezőbb. Feltételezhető, hogy itt a klinikák jelenléte javítja a legfiatalabbaknak az adott térségben egyébként jellemző életésélyeit. Budapest esetében más tényezők játszhatnak szerepet, mivel a kedvező makró mutatók és a hat helyen működő perinatális intenzív centrum ellenére is csak közepes szintű a korai újszülött-halandóság, az újszülött-halandóság pedig a legmagasabbak közé tartozik.

A gazdasági, társadalmi és demográfiai különbségek ma főképp a késői – 28, illetve 30 napon túli – csecsemőhalandóság szintjében jelennek meg. Ennek 1997–2001 közötti országos átlaga 3,0 ezrelék, és a megyei értékek 2,0–4,8 ezrelék között szóródnak. Általában azokban a megyékben magas a késői csecsemőhalandóság, ahol emelkedett a fiatalok anyák, a kissúlyú születések és a munkanélküliek aránya, illetve alacsony az egy főre jutó GDP (lásd térképünket).

Az újszülött-halandóság és a késői csecsemőhalandóság között megyei szinten se pozitív, se negatív összefüggés nem található. Ezt érzékeltetik a következő példák: Csongrád megye annak köszönheti listavezető helyét, hogy itt a csecsemőhalandóság mindkét kompo-

nense alacsony szintű; Borsod–Abaúj–Zemplén és Somogy megyében mindkét összetevő értéke magas; Jász–Nagykun–Szolnok és Hajdú–Bihar megyében kedvező az újszülött-halandóság, de magas a késői csecsemőhalandóság; Budapesten és Tolnában pedig fordított a helyzet.

Az a tény, hogy az újszülött-halandóság részaránya a teljes csecsemőhalandóságon belül megnőtt (kétszerese a késői csecsemőhalandóságnak), arra az öröndetes körülményre utal, hogy csökkent az úgynevezett exogén okok (fertőzés, balesetek és sérülések stb.) szerepe. Európai mércével mérve azonban még mindkettő meglehetősen magasnak számít. Az egy éven aluliak életkilátásának javítására, valamint a megyék közötti különbségek csökkentésére az anya- és csecsemőellátás továbbfejlesztése, továbbá az egészségügyi intézményrendszer szolgáltatásainak általános igénybevétele adhat további lehetőséget.

Gárdos Éva KSH
eva.gardos@office.ksh.hu

A 18 éves sorkötelesek testfejlettsége¹

A 18 éves sorkötelesek testfejlettségének, egészségi állapotának és szocio-demográfiai jellemzőinek vizsgálatára 1973-ban és 1998-ban került sor, az összehasonlíthatóság érdekében ugyanazon országos reprezentatív mintaterületeken. A mintába – az adott régió képviselőjében – Pest, Borsod–Abauj–Zemplén, Hajdú–Bihar, Bács–Kiskun, Veszprém és Somogy megye meghatározott adottságú települései, továbbá Budapest, Debrecen, Miskolc, Pécs és Szeged kerültek. A 18 éves sorköteles ifjak testfejlettségének változását és területi eltéréseit a testmagasság, a testtömeg és a testtömeg-index (BMI)² adatai alapján mutatjuk be.

Az 1973 és 1998 között eltelt 25 év alatt a 18 éves fiúk átlagos testmagassága 4,6 cm-rel nőtt. Ez 10 évre számítva 18 mm-es átlagnövekedés, ami a testmagasság-növekedés évszázados trendjében a legintenzívebb növekedési szakaszt jelenti Magyarországon. Ez erőteljes akcelerációs hatások érvényesülésének következménye. A növekedés területi különbségeit az alábbi ábra mutatja.

Az 1973. és 1998. évben vizsgált sorkötelesek átlagos testmagassága lakóhely szerint

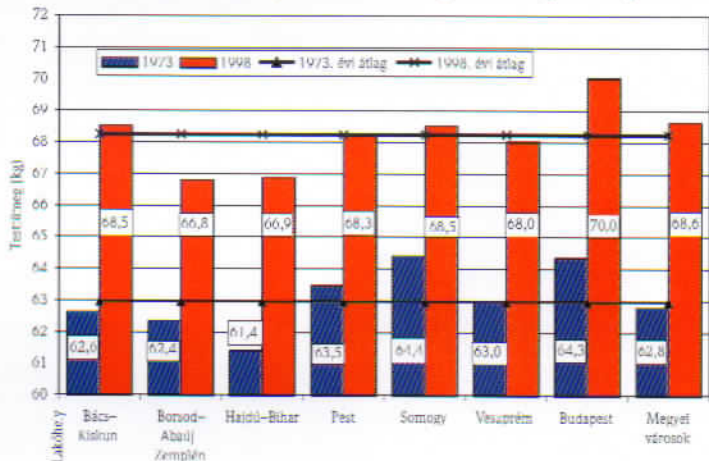
A területi különbségek mérséklődésére utal, hogy 25 év alatt a legnagyobb és a legkisebb testmagasságátalakok közötti különbség 4,7 cm-ről 3,1 cm-re csökkent. Leginkább a Bács–Kiskun megyei sorkötelesek testmagasságátalaga nőtt (5,9 cm-rel), ennek ellenére 1998-ban sem érték el az országos átlagot. Az 1973-ban legnagyobbak bizonyult budapesti sorkötelesek testmagasságátalaga nőtt a legkisebb mértékben, mindössze 2,9 cm-rel (174,0 cm-ről 176,9 cm-re) a vizsgált 25 év folyamán, s ezzel a második helyre, a megyei városok sorkötelesei mögé (177,0 cm) szorultak. A budapesti 18 éves sorkötelesek testmagasságátalagának emelkedésében megfigyelhető intenzitáscsökkenés oka feltehetően az, hogy az itt élő fiatalok jelentős részének 25 évvel korábban is az országos átlagnál kedvezőbbek voltak az életkörülményei, a táplálkozása, a szociális és higiénés viszonyai, így mindezek a jellemzők – átlagosan és relatíve – kisebb mértékben javulhattak, mint az ország más településein. Az adatok alapján arra következtethetünk, hogy – a többi területhez viszonyítva – a fővárosi 18 éves fiúk környezetében, életkörülményeiben már az első vizsgálat idején nagyobb mértékű volt a retardációs hatások felszámolódása. Természetesen mindez a vizsgált budapesti 18 éves fiúkra együttesen érvényes. Az átlagérték egymástól

jelentősen különböző életkörülmények, kulturális és szocio-ökonomiai adottságok között élő csoportok, rétegek adatainak összesítéséből adódik. Ennek megfelelően az eredmény úgy értelmezhető, hogy Budapesten lakik a legtöbb olyan fiatal, aki optimális, vagy azt megközelítő körülmények között él, de természetesen igen nagy számban laknak a fővárosban olyan fiatalok is, akiknek egyáltalán nem optimálisak, sőt kifejezetten rosszak az életkörülményei. Ugyanakkor az adatokból azt is kiolvashatjuk, hogy a megyei városokban élő fiataloknak – pontosabban a budapestiekkel nagyjából azonos hányadának – a környezeti jellemzői 1998-ra elérték a fővárosi szintet.

A testmagasság-átlagok területi alakulásának statisztikai vizsgálata (t-próba) azt mutatta, hogy a megfigyelt növekedés mértéke minden esetben igen erősen szignifikáns. Ugyanígy tesztelve az 1998. évi testmagasság-átlagok közötti területi eltéréseket, azok nagy többsége igen erősen szignifikánsnak, néhány eset erősen szignifikánsnak, vagy csak szignifikánsnak bizonyult. Statisztikailag nem jelentős a testmagasság-átlagok eltérése Bács–Kiskun, Somogy és Veszprém megye között, Veszprém és Pest megye, valamint a megyei városok között, végül Budapest és a megyei városok között.

A vizsgált 18 éves fiúk átlagos testtömege az elmúlt 25 év alatt 5,3 kg-mal lett súlyosabb. 1973-ban a vizsgált 18 éveseknek mindössze 10%-a volt 73,1 kg-nál nehezebb, és 80,2 kg-mal már be lehetett kerülni a legsúlyosabb 3% közé. 1998-ban viszont a felső 10%-ba tartozók testtömege 84,2 kg-nál kezdődött, és a legsúlyosabb 3%-ba tartozók mindegyike meghaladta a 100 kg-ot.

Az 1973. és 1998. évben vizsgált sorkötelesek átlagos testtömege lakóhely szerint

A vizsgált területeken mért legnagyobb és legkisebb testtömeg-átlagok közötti különbség alig változott (1973-ban 3,0 kg, 1998-ban 3,2 kg volt az eltérés). A testtömeg-gyarapodás mértéke már nagyobb változatosságot mutat. Az eltelt 25 év alatt a testtömeg-átlag növekedése Somogy megyében volt a legkisebb (4,1 kg) és Bács–Kiskun megyében a legnagyobb (5,9 kg). 1973 és 1998 között a testtömeg-átlagok területi sorrendje megváltozott. Az 1973. évi vizsgálatnál 0,1 kg-mal Somogy megye mögött a második helyre szorult budapesti sorköteleseknek 1998-ban már 1,4 kg-mal nagyobb a testtömeg-átlaga, mint a sorrendben következő megyei városokban lakóknak.

A két vizsgálati időszak megfelelő területeinek testtömeg-átlagai közötti különbségek statisztikai vizsgálata (t-próba) minden esetben igen erősen szignifikáns változást mutatott. Az 1998. évi testtömeg-átlagok közötti területi különbséget viszont csak akkor mondhatjuk statisztikailag szignifikánsnak, ha az legalább 1,2–1,4 kg-ot tesz ki. Ennek alap-

¹ Forrás: Joubert Kálmán–Gyenis Gyula: *A 18 éves sorköteles ifjak egészségi állapota, testfejlettsége I.* KSH NKI Kutatási Jelentések 70, Budapest 2001/5.

² BMI (Body Mass Index): Testtömeg (kg)/Testmagasság² (m²).

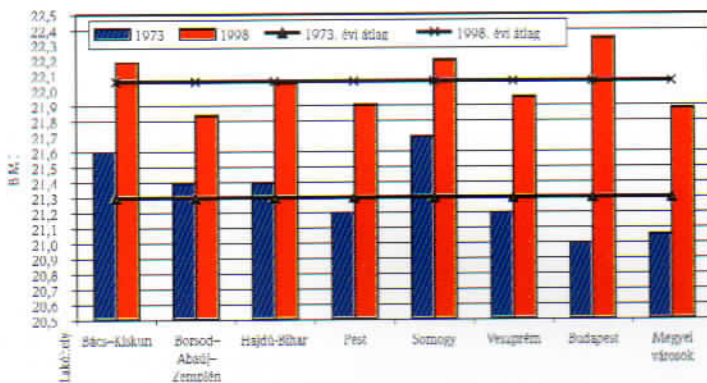

ján a területi testtömeg-átlagok között a lehetséges kombinációk mintegy hatvan százalékában találtunk statisztikailag jelentős különbséget.

Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) ajánlása szerint a felnőttknél a testtömeg-index (BMI) 20–25 közötti értékei jelentik a megfelelő testsúlyt. A 20 alatti értékek súlyhiányt, a 25 feletti értékek túlsúlyt jeleznek. A túlsúlynak három fokozatát különböztetik meg: 1. (BMI=25,00–29,99), 2. (BMI=30,00–39,99) és 3. (BMI=40,00–).

Mint az ábrán látható, a BMI területi átlagai 1973-ban és 1998-ban is meglehetősen szűk tartományon belül helyezkedtek el: a legkisebb és a legnagyobb átlag eltérése 1973-ban 0,7 kg/m², 1998. évben 0,5 kg/m² volt. A két vizsgálati időpont között a tápláltsági rangsor jelen-

Az 1973. és 1998. évben vizsgált sorkötelesek átlagos testtömeg-indexe lakóhely szerint

tős mértékben átrendeződött. 1973-ban a legjobban tápláltak a Somogy megyei (21,7 kg/m²), és a legkevésbé tápláltak a budapesti (21,0 kg/m²) ifjak voltak. Miután az eltelt 25 év alatt a fővárosiak tápláltsága nőtt a legnagyobb mértékben (átlagosan 1,3 kg/m²-rel), 1998-ban már a fővárosiak a legjobban tápláltak (22,3 kg/m²). A tápláltság mértékének legkisebb emelkedése a Borsod-Abaúj-Zemplén megyében lakó vizsgáltak körében figyelhető meg (0,4 kg/m²).

Az 1998 évi tápláltság mértékét akár a 25 évvel korábban vizsgáltakhoz viszonyítjuk, akár önmagukban szemléljük, igen jelentős túltápláltsági, elhízási folyamatot látunk. A túlsúlyosok aránya a BMI 25-ös határértéke alapján közel 16% (1293 fő). A vizsgált 18 évesek körében tapasztalt túlsúlyosság egyrészt a jelenkori egészségkockázati hatása miatt érdemel figyelmet, másrészt azért fontos, mert a tapasztalatok szerint az életkor emelkedésével nemcsak a súlytöbblet mértéke lesz egyre nagyobb, hanem – a mozgásszegény életmód és a szükségesnél több és nem megfelelő összetételű táplálék fogyasztása következtében – mind szélesebb lesz az elhízottak köre is. Figyelembe véve a túlsúlyhoz kapcsolódó egészségkockázati tényezőket, fontos lenne kidolgozni e tendencia megállításához szükséges, a 6–18 éves korosztályokra kiterjedő különböző szintű intézkedéseket. Ennek jegyében igen biztatónak ítéljük a mindennapos testmozgás tervezett bevezetését az iskolákban.

Joubert Kálmán NKI és Gyenis Gyula
ELTE Embertani tanszék

joubert@mailop.ksh.hu és gyenis@cerberus.elte.hu

Az ökológiai tévkövetkeztetés

A társadalmi jelenségek és folyamatok okainak feltárása nehéz feladat. A statisztikai elemzés segítheti a kutató munkáját, de sok a buktató. Gyakori a téves okfejtés. „Sok – statisztikai vagy más – téves következtetés eredete az elérni kívánt cél vezérelte gondolkodásban, a lustaságban vagy a sietségekben keresendő. Ez az, ami túlzott leegyszerűsítéshez, egy érvelés minden áron (akár a túlbonyolítás árán) történő igazolásához vezet, ez tapasztja be az ellentétes vélemény elől a fület, ez okoz tekintély előtti meghunyászkodást, vagy annak meggondolatlan elutasítását, a nyomtatott (akár újságban megjelenő) szó képszennek vételét, a gépeknek, a formális rendszereknek és a képleteknek való behódolást (deus ex machina) vagy azok merev elvetését (diabolus ex machina).” I. J. Good (1973: 292–301) számos megjelenési formáját sorolja fel a téves okfejtés forrásának a logikai tévedéstől a definíciók bizonytalanságán, vagy a befolyásos változók figyelmen kívül hagyásán át az ökológiai tévkövetkeztetésig.

Ez utóbbi esetről akkor van szó, ha csoportok – gyakran földrajzi egységek, innen az ökológiai elnevezés – esetében megfigyelt kapcsolatról feltételezik, hogy az egyének esetében is szükségszerűen fennáll, vagyis aggregált adatok között talált kapcsolatból következtetnek egyéni összefüggésekre (Moksony 1985). A tévedés veszélyére Robinson (1950) hívta fel először a figyelmet, aki kimutatta, hogy két jelenség közötti összefüggés különböző szinteken vizsgálva akár más előjele is lehet. Az Egyesült Államok 1930-as népszámlálási adatait használva azt tapasztalta, hogy bár az államok szintjén erős negatív összefüggés mutatkozik a fekete, illetve a bevándorolt népesség részaránya és az írástudatlanság elterjedtsége között, ebből nem következik, hogy a fekete, illetve a bevándorolt népesség iskolázottabb lenne. Valójában – az egyéni adatok szerint – ennek az ellenkezője volt igaz.

Gyakran idézett példa Durkheim (1897) munkája, aki azt találta, hogy minél erősebb a protestantizmus egy európai országban, annál gyakoribb az öngyilkos-

ság, és ebből arra a következtetésre jutott, hogy a protestáns társadalmi viszonyok kedveznek az öngyilkosságnak. „A protestáns országok természetesen a valláson kívül sok más tekintetben is különböztek egymástól (az »összetévesztés« problémája). Ráadásul Durkheim adatai nem az egyéni öngyilkosságot költötték valamely hitvalláshoz: arányszámait országokra vonatkoztak, nem a földrajzi egységen belüli felekezeti hovatartozásra. Az összetévesztés problémáját minden megfigyelésen alapuló tanulmányoknak kezelnie kell. A második probléma azonban az ökológiai vizsgálatok sajátja: a feltételezett okokat és hatásokat nem egyéneken, hanem csoportokon méri. Ráadásul, míg az elemzés egy bizonyos csoportosítási szempontra (Durkheim esetében a vallásra) irányul, az adatok egészen másfajta (földrajzi) csoportosításban állnak rendelkezésre. ... Az ökológiai vizsgálatok hasznos támogatkat adhatnak, de az egyénekre vonatkozó következtetéseket általában csak gyengén lehet csoportosított adatokkal alátámasztani.” (Freedman 2002).

Abból adódóan, hogy gyakran nehéz, vagy teljességgel lehetetlen egyéni adatokhoz jutni, több kísérlet történt az ökológiai tévkövetkeztetésből adódó probléma enyhítésére. Goodman (1953, 1959) megfigyelte, hogy a csoportosítás nagyobb hatással van a korrelációs együtthatóra, mint a regressziós egyenes lejtésére, és bizonyos statisztikai feltételek mellett a csoportosított és az egyéni szintű adatokból számított regressziós együttható értéke megegyezik. Ez nagy ösztönzést adott ezen statisztikai feltételek kidolgozásához (Firebaugh 2001). „Minden egyes [ilyen irányú] eljárás azonban olyan erős magatartási feltételeket támaszt, amelyek nyíltan megfogalmazva valószínűtlennek tűnnek. Az ökológiai regresszió például az »állandóság feltételezésével« él. Eszerint a feltételezés szerint – egy Durkheim-féle példában – az egyéni magatartás nem függhet a földrajzi helytől. A protestánsok Európa bármely részén ugyanolyan hajlamosak kell legyenek az öngyilkosságra, és a katolikusok is homogé-

nek.” (Freedman 2002). Gregory (2002) szerint az ökológiai tévkövetkeztetés feloldására irányuló matematikai és statisztikai kísérletek számítástechnikai és statisztikai szempontból bonyolult eljárásokat kínálnak anélkül, hogy a problémát ténylegesen megoldanák.

Daróczi Etelka NKI
daroczi@mailop.ksh.hu

Durkheim, E. (1897). *Le suicide*. Paris: F. Alcan. Magyar fordítás: Józsa Péter (1967): *Az öngyilkosság*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Firebaugh, G. (2001): Ecological Fallacy, *Statistics of International Encyclopedia for the Social and Behavioral Sciences*, 6, Oxford: Pergamon Press: 4023–4026.

Freedman, D. A. (2001). Ecological inference and the ecological fallacy. *International Encyclopedia for the Social and Behavioral Sciences*, 6, Oxford: Pergamon Press: 4027–4030.

Freedman, D. A. (2002): *The Ecological Fallacy*. <http://stat-www.berkeley.edu/~census/ecofall.txt>.

Good, I. J. (1968): Fallacies, Statistical. *International Encyclopedia of the Social Sciences*. New York: Macmillan Co: 292–301.

Goodman, L. (1953): „Ecological regressions and behavior of individuals”. *American Sociological Review* 18: 663–664.

Goodman, L. (1959): „Some alternatives to ecological correlation”. *American Journal of Sociology* 64: 610–625.

Gregory, I. (2002): *A place in history: a guide to using GIS in historical research*. Chapter 7: Spatial analyses of statistical data in GIS. <http://hds.essex.ac.uk/g2gp/gis/index.asp>

Moksony F. (1985): *Települési tényezők és az öngyilkosság*. KSH NKI Kutatási Jelentések 19: 52.

Robinson, W. S. (1950): „Ecological correlations and the behavior of individuals”. *American Sociological Review* 15: 351–357.

Terjedő öregedés

A demográfiai öregedés nem az egyes emberek által megélt évek múlásáról, gyarapodásáról szól, hanem arról, hogy a népesség tagjai között egyre többen, egyre nagyobb arányban vannak az idősebb korúak, illetve egyre kevesebben, egyre kisebb arányban a fiatalabb évjáratok. Az öregedés nem új keletű. 1880-ban (az ország mai területén) a legalább 60 évesek aránya 7%-ot, 1920-ban 9%-ot, 1960-ban 14%-ot és 2001-ben 21%-ot tett ki. A folyamat gyorsulását jelzi, hogy 1880–1920 között még csak 2, 1920–1960 között 5, 1960-tól 2001-ig már 7 százalékponttal emelkedett az idősek aránya.

A demográfiai öregedés természetesen nemcsak Magyarország népességét érinti, hanem ma már szinte minden országban megfigyelhető. Leginkább a fejlett országok népessége idős. 2000-ben Olaszország, Görögország, Németország, Svédország és Belgium állt az első öt helyen a 60+ évesek arányát tekintve, Magyarország a 20. volt ebben a rangsorban (ENSZ adatok).

Az öregedés többletényszós folyamat, okai nyilvánvalók. Növekszik az élettartam, a korábbihoz képest viszonylag sokan érik meg az idős, sőt a nagyon idős kort. Ugyanakkor kevesebb gyermek születik. A költözések is hatnak a folyamatra: a kibocsátó térségben általában idősebbé teszik, a befogadás helyén pedig (legalábbis átmenetileg) fiatalítják a népességet.

A demográfiai öregedés hazai területi eltéréseit a termékenység, a halandóság és a területi mobilitás régiók, megyék és kistérségek közötti különbségei alakítják.

Az idősek aránya

Az ENSZ kiadványokban szokásos korhatárokat követve azokat soroljuk az idősebb korú népességbe, akik elmúltak 60 évesek. Magyarországon a népesség 20,4 százaléka tartozik ebbe a korcsoportba. Régiók szerint az arányok 18,8% (Észak-Alföld) és 21,3% (Közép-Magyarország) között helyezkednek el. A megyék szintjén Budapest vezet (23,2%), és Szabolcs–Szatmár–Bereg a legkevesbé idős (17,4%). A 150 statisztikai kistérség (kistérség) lakosságában a legalább 60 évesek aránya 15,7% (Kisvárdai kistérség, Szabolcs–Szatmár–Bereg megye) és 28% (Óriszentpéteri kistérség, Vas megye) között alakul. A „rangidős top-lista” az Óriszentpéteri, a Pétervárái, a Csongrádi és a Lenti kistérséget foglalja magában, az itt élők közül legalább minden negyedik ember túljutott a hatodik iksten. Igen nagy különbségek vannak a budapesti kerületek között. Az idősek aránya az I. kerületben 33,9%, míg a IV. kerületben 16,4%.

A fiatalok aránya

Európában a 20 év alattiakat sorolják a fiatalok közé. Magyarországon a fiatalok aránya 23,1%, egyelőre meghaladja az idősekét. A legmagasabb érték ott fordul elő, ahol a legkisebb az idősek aránya és fordítva: az Észak-Alföldön 26,1%; Közép-Magyarországon 20,6% a fiatalok aránya. A megyéket tekintve az össznépséghöz képest Budapesten lakik a legkevesebb (18,5%), és Szabolcs–Szatmár–Beregben a legtöbb (27,9%) fiatal. A kistérségek közül a baktalóránt-háziban (Szabolcs–Szatmár–Bereg megye) még 30% feletti a fiatalok aránya, ám az Óriszentpéteriben csak 18%.

Az öregedési index

A népesség öregedése tartós folyamat, így az idősek aránya előbb-utóbb eléri, illetve meghaladja a fiatalokét. Az öregedési index az idős népességnek a fiatal népességhez viszonyított arányát mutatja, éppen azt méri, hol tartunk ebben a folyamatban. Magyarország egészét tekintve az öregedési index értéke, vagyis a legalább 60 évesek és a legfeljebb 19 évesek aránya 1980-ban még csak 0,61; 2001-ben viszont már 0,88 volt. Míg tehát két évtizede 100 fiatalra 61 idős ember jutott, 2001-ben már 88. A népesség-előreszámítások szerint az várható, hogy az öregedési index 2008 folyamán éri el az 1,0 értéket.

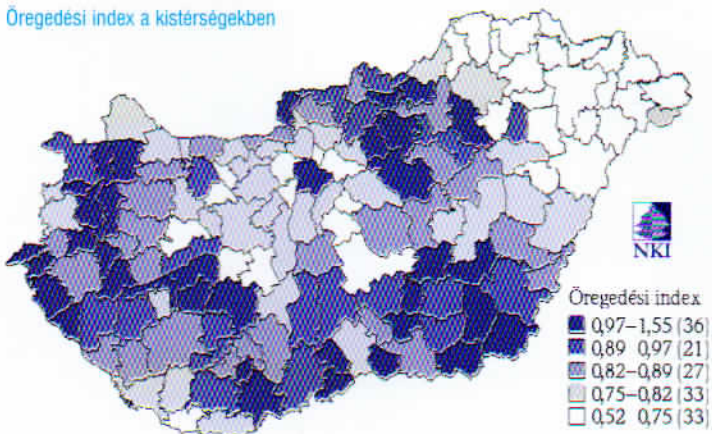
Az öregedés területi különbségeit az index is tükrözi. Közép-Magyarország népességében az idősek száma már meghaladta a fiatalokét. Ugyanakkor az Észak-Alföldön még mindig csak 72 idős korú ember jut 100 fiatalra.

A megyék szerinti szélsőértékek jellegzetesek: Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében az öregedési index 0,63, Budapesten 1,25. Érdekes viszont, hogy nem feltétlenül a gazdaságilag legfejlettebb megyékben a legmagasabb az öregedési index. A 0,9 feletti értékek ugyanis Budapest mellett Békés, Csongrád, Heves, Nógrád és Zala megyében fordulnak elő. Ezek a megyék átlagos gyermekszámúak, és az ott lakók várható élettartama sem kiemelkedően magas. Átlag feletti öregedésük ezzel tehát nem magyarázható. Ez is mutatja, milyen fontos szerepet játszik egy-egy térség öregedési folyamatában a vándorlás, a vándorlás iránya, mennyisége és a vándorlók korösszetétele. Az itt említett megyékből viszonylag hosszabb időszakon keresztül jelentős volt az elvándorlás, és ez az a pótlólagos hatás, ami miatt népességük ma igencsak idős.

Ami a kisebb területi egységeket illeti, az Óriszentpéteri kistérségben a legmagasabb az öregedési index, 1,55. Itt tehát két fiatalra nagyjából három legalább 60 éves lakos jut. Második helyen a pétervárái kistérség (Heves megye) áll, 1,3-el. Budapest „csak” a harmadik, 1,25-al. Az öregedési index további 29 kistérségben haladja meg az 1,0-át. A sor másik végén a legfiatalabb kistérségek állnak. A baktalóránt-házi és a kisvárdai kistérségben (mindkettő Szabolcs–Szatmár–Bereg megyében található) az index értéke csak 0,53–0,54, itt a legalább 60 évesek száma alig több, mint a fele a fiatalok számának. 0,7 alatti értéket mutat további 14 kistérség. A térkép szerint a legfiatalabb kistérségek zöme az ország északkeleti vidékén van, a legidősebbek pedig mintegy távoli karéjban veszik körbe a központi régiót. Az öregedési indexbe sűrítve a területi fejlődés sajátosságai sejlének fel a térképen.

Hablicsek László NKI
lhahli@mailop.ksh.hu

Öregedési index a kistérségekben

A területi öregedés mutatószámjai

Területi egység	Átlagos kor			60+ évesek aránya			0-19 évesek aránya			Időskori függőségi ráta			Öregedési index		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
<i>Régiók</i>															
Közép-Magyarország	37,6	38,5	40,4	18,7	20,2	21,3	24,9	25,8	20,6	0,33	0,37	0,37	0,75	0,78	1,03
Közép-Dunántúl	34,4	35,8	38,5	14,3	16,3	19,1	30,1	29,5	23,8	0,26	0,30	0,33	0,47	0,55	0,80
Nyugat-Dunántúl	35,9	37,1	39,4	17,0	19,0	20,2	28,8	28,4	22,6	0,31	0,36	0,35	0,59	0,67	0,89
Dél-Dunántúl	36,3	37,3	39,3	17,0	18,8	20,5	27,7	27,6	23,2	0,31	0,35	0,36	0,61	0,68	0,88
Észak-Magyarország	35,5	37,0	38,8	15,9	18,4	20,6	29,2	28,6	24,7	0,29	0,35	0,38	0,55	0,64	0,84
Észak-Alföld	34,6	35,8	37,5	15,7	17,4	18,8	31,3	30,6	26,1	0,30	0,34	0,34	0,50	0,57	0,72
Dél-Alföld	37,1	37,9	39,6	18,7	20,2	21,2	27,2	27,4	23,3	0,35	0,38	0,38	0,69	0,73	0,91
Magyarország összesen	36,2	37,3	39,2	17,1	18,9	20,4	27,9	27,9	23,1	0,31	0,36	0,36	0,61	0,68	0,88
<i>Megyék</i>															
Budapest	38,8	39,4	41,7	20,2	21,6	23,2	23,0	24,5	18,5	0,36	0,40	0,40	0,88	0,88	1,25
Baranya	35,7	36,9	39,2	15,7	18,0	20,3	28,3	27,6	22,9	0,28	0,33	0,36	0,55	0,65	0,89
Bács-Kiskun	36,7	37,6	39,2	17,9	19,5	20,8	27,7	27,8	23,8	0,33	0,37	0,37	0,65	0,70	0,87
Békés	37,5	38,3	40,1	19,4	20,9	22,2	27,0	27,2	23,1	0,36	0,40	0,41	0,72	0,77	0,96
Borsod-Abaúj-Zemplén	34,6	36,2	38,0	14,7	17,4	19,7	30,6	29,7	25,9	0,27	0,33	0,36	0,48	0,59	0,76
Csongrád	37,2	38,0	39,6	19,0	20,2	20,9	26,7	27,2	22,7	0,35	0,38	0,37	0,71	0,74	0,92
Fejér	34,0	35,5	38,1	13,7	15,7	18,6	30,6	30,0	24,1	0,25	0,29	0,32	0,45	0,52	0,77
Győr-Moson-Sopron	35,1	36,6	38,9	15,8	18,1	19,5	29,8	29,3	23,0	0,29	0,34	0,34	0,53	0,62	0,85
Hajdú-Bihar	34,6	35,7	37,6	15,6	17,1	18,6	31,0	30,3	25,6	0,29	0,33	0,33	0,50	0,56	0,72
Heves	37,0	38,2	40,0	18,0	20,1	22,0	27,0	27,2	22,9	0,33	0,38	0,40	0,67	0,74	0,96
Komárom-Esztergom	34,4	36,1	38,6	13,9	16,3	19,2	29,8	28,9	23,5	0,25	0,30	0,33	0,47	0,56	0,81
Nógrád	36,4	37,9	39,8	16,9	19,3	21,6	27,6	27,0	23,0	0,30	0,36	0,39	0,61	0,71	0,94
Pest	35,1	36,6	38,1	15,5	17,3	18,1	28,9	28,6	24,1	0,28	0,32	0,31	0,54	0,60	0,75
Somogy	37,1	37,8	39,4	18,4	19,8	20,7	27,1	27,2	23,4	0,34	0,37	0,37	0,68	0,73	0,89
Szabolcs-Szatmár-Bereg	33,5	34,7	36,4	14,3	16,5	17,4	33,4	32,2	27,9	0,27	0,32	0,32	0,43	0,51	0,63
Jász-Nagykun-Szolnok	36,2	37,2	39,1	17,7	19,1	21,0	29,0	28,8	24,2	0,33	0,37	0,38	0,61	0,66	0,87
Tolna	36,4	37,2	39,4	17,3	18,9	20,6	27,7	28,1	23,5	0,31	0,36	0,37	0,62	0,67	0,88
Vas	36,3	37,4	39,5	17,9	19,4	20,4	28,6	28,0	22,5	0,33	0,37	0,36	0,62	0,69	0,90
Veszprém	34,8	36,0	38,8	15,2	16,9	19,6	29,9	29,4	23,6	0,28	0,32	0,35	0,51	0,58	0,83
Zala	36,7	37,6	39,9	17,8	19,9	21,2	27,7	27,6	22,3	0,33	0,38	0,38	0,64	0,72	0,95
<i>Budapesti kerületek</i>															
I.	42,9	45,1	47,4	25,6	32,5	33,9	17,1	18,8	14,8	0,45	0,67	0,66	1,50	1,73	2,30
II.	40,4	41,8	45,0	22,1	25,7	28,6	21,6	23,4	16,9	0,39	0,51	0,52	1,02	1,10	1,70
III.	35,5	36,7	40,7	15,6	16,5	20,5	28,0	27,9	18,8	0,28	0,30	0,34	0,56	0,59	1,09
IV.	36,9	34,7	38,2	18,6	14,9	16,4	26,1	30,9	21,8	0,34	0,27	0,27	0,71	0,48	0,75
V.	44,0	44,5	46,9	27,4	32,3	32,5	16,5	19,3	13,8	0,49	0,67	0,60	1,66	1,67	2,35
VI.	43,3	42,6	43,7	27,5	29,2	26,9	17,5	21,5	16,7	0,50	0,59	0,48	1,57	1,35	1,61
VII.	43,3	42,1	42,4	27,8	27,9	24,9	17,4	21,1	17,7	0,51	0,55	0,43	1,60	1,33	1,40
VIII.	41,8	40,6	41,0	25,9	25,2	22,3	19,2	22,4	18,7	0,47	0,48	0,38	1,34	1,13	1,19
IX.	41,1	41,1	42,2	23,2	25,3	25,4	19,7	21,4	18,1	0,41	0,48	0,45	1,18	1,19	1,41
X.	34,8	37,0	40,0	14,4	16,4	20,0	27,7	25,9	19,1	0,25	0,28	0,33	0,52	0,63	1,05
XI.	38,2	40,1	43,7	18,2	22,7	27,2	23,1	22,8	16,3	0,31	0,42	0,48	0,79	0,99	1,66
XII.	40,0	42,0	45,4	21,3	25,3	29,9	22,2	22,4	16,0	0,38	0,48	0,55	0,96	1,13	1,86
XIII.	41,0	40,7	43,0	22,7	23,6	25,5	19,6	22,2	16,9	0,39	0,43	0,44	1,16	1,06	1,52
XIV.	39,0	41,5	43,9	19,0	24,6	28,1	22,6	21,6	16,8	0,33	0,46	0,51	0,84	1,14	1,67
XV.	36,1	39,3	41,3	16,5	20,0	22,7	26,9	23,7	19,2	0,29	0,36	0,39	0,61	0,84	1,18
XVI.	36,8	38,9	40,7	17,8	19,7	20,5	25,4	25,3	20,0	0,31	0,36	0,35	0,70	0,78	1,03
XVII.	36,9	36,3	38,9	18,3	16,1	17,7	25,9	29,3	22,1	0,33	0,29	0,29	0,71	0,55	0,80
XVIII.	37,1	38,0	40,0	17,7	18,3	20,3	25,8	26,1	20,4	0,31	0,33	0,34	0,69	0,70	0,99
XIX.	40,3	37,6	40,5	23,9	18,9	19,4	22,2	28,1	18,6	0,44	0,36	0,31	1,08	0,67	1,04
XX.	37,7	39,4	41,2	18,8	20,9	22,3	24,5	24,1	18,8	0,33	0,38	0,38	0,77	0,87	1,18
XXI.	35,5	35,5	39,3	15,0	14,9	18,5	27,0	29,4	20,4	0,26	0,27	0,30	0,56	0,51	0,91
XXII.	36,1	37,5	40,1	16,3	17,9	20,0	26,3	26,5	20,8	0,28	0,32	0,34	0,62	0,67	0,96
XXIII.	36,1	37,5	39,1	16,3	17,9	19,9	26,3	26,5	22,9	0,28	0,32	0,35	0,62	0,67	0,87
<i>Kistérségek</i>															
Ajkai	34,8	36,6	39,3	15,1	17,4	20,5	29,7	28,1	23,2	0,27	0,32	0,36	0,51	0,62	0,88
Aszódi	35,3	37,1	38,5	15,3	18,5	19,5	29,3	27,8	24,1	0,28	0,34	0,35	0,52	0,66	0,81
Bácsalmási	39,6	40,5	40,8	21,6	24,0	23,6	23,9	24,0	22,9	0,40	0,46	0,44	0,90	1,00	1,03
Bajai	38,0	38,5	40,2	19,1	21,2	22,1	25,8	26,6	23,0	0,35	0,41	0,40	0,74	0,80	0,96
Baktalórántházai	32,9	34,6	35,0	14,2	16,6	16,2	35,4	32,7	30,6	0,28	0,33	0,30	0,40	0,51	0,53
Balassagyarmati	36,1	37,5	39,6	17,5	19,3	20,9	28,8	28,0	22,9	0,33	0,37	0,37	0,61	0,69	0,91
Balatonalmádi	35,6	37,3	40,1	16,4	18,6	21,6	29,2	28,2	22,7	0,30	0,35	0,39	0,56	0,66	0,95
Balatonfüredi	36,4	36,9	40,3	17,3	18,5	21,1	27,3	28,5	22,1	0,31	0,35	0,37	0,63	0,65	0,95
Balmazújvárosi	34,8	36,2	38,1	15,8	17,7	20,2	31,1	29,5	25,5	0,30	0,33	0,37	0,51	0,60	0,79
Barcsi	37,4	37,6	38,2	19,8	19,8	19,4	27,0	27,6	25,1	0,37	0,38	0,35	0,73	0,71	0,77
Bátonyterenyei	37,0	38,6	40,5	16,7	20,2	23,5	26,2	26,2	22,8	0,29	0,38	0,44	0,64	0,77	1,03
Békéscsabai	36,4	37,3	39,6	17,9	19,2	21,2	28,3	28,9	23,5	0,33	0,37	0,38	0,63	0,67	0,90
Berettyóújfalui	36,3	37,1	38,4	17,8	19,5	20,7	29,3	28,9	25,9	0,34	0,38	0,39	0,61	0,67	0,80

Területi egység	Átlagos kor			60+ évesek aránya			0-19 évesek aránya			Időskori függőségi ráta			Öregedési index		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
Bicskei	35,1	36,2	38,0	15,6	17,4	18,6	29,5	29,3	24,7	0,28	0,33	0,33	0,53	0,59	0,75
Bonyhádi	34,1	36,2	39,1	14,1	16,9	19,7	31,1	29,5	22,8	0,26	0,32	0,34	0,45	0,57	0,86
Budaörsi	33,3	35,2	37,5	12,9	14,8	16,0	29,6	29,8	24,0	0,23	0,27	0,27	0,44	0,50	0,67
Ceglédi	36,8	37,4	38,7	18,7	19,4	20,3	28,0	28,8	24,7	0,35	0,38	0,37	0,67	0,67	0,82
Cellődmölki	38,4	39,2	40,4	21,0	22,3	22,3	26,0	25,5	22,0	0,40	0,43	0,40	0,81	0,87	1,01
Csengeri	34,9	37,1	37,9	15,5	19,6	20,5	30,6	29,1	26,3	0,29	0,38	0,39	0,51	0,67	0,78
Csepregi	38,2	38,9	40,1	20,6	22,3	22,6	27,3	26,5	23,0	0,40	0,44	0,41	0,75	0,84	0,98
Csongrádi	39,7	40,4	41,7	22,9	24,4	25,1	24,7	25,0	21,9	0,44	0,48	0,47	0,93	0,97	1,15
Csornai	37,6	38,2	40,3	19,6	21,3	22,8	26,9	27,2	22,3	0,37	0,41	0,42	0,73	0,78	1,02
Csurgói	38,3	38,2	39,0	20,2	21,1	21,4	26,8	27,8	25,0	0,38	0,41	0,40	0,75	0,76	0,85
Dabasi	35,1	36,0	37,4	15,4	17,0	17,5	29,2	29,1	25,3	0,28	0,31	0,31	0,53	0,58	0,69
Debreceni	34,0	35,1	37,2	14,6	16,1	17,5	31,2	31,0	25,4	0,27	0,30	0,31	0,47	0,52	0,69
Dombóvári	37,6	38,5	40,0	18,8	20,5	21,7	26,0	25,9	22,7	0,34	0,38	0,39	0,73	0,79	0,95
Dorogi	35,2	36,4	38,4	14,4	17,0	19,3	28,6	27,8	24,2	0,25	0,31	0,34	0,50	0,61	0,80
Dunakeszi	34,5	36,0	38,3	14,9	15,9	17,3	29,3	29,6	23,1	0,27	0,29	0,29	0,51	0,54	0,75
Dunaújvárosi	33,1	35,3	38,4	11,5	14,7	19,2	31,0	29,8	23,6	0,20	0,27	0,34	0,37	0,49	0,81
Edelényi	35,0	36,4	37,6	15,9	18,3	20,4	31,1	29,7	27,9	0,30	0,35	0,39	0,51	0,62	0,73
Egri	35,0	36,4	39,3	15,3	17,3	20,0	29,4	29,6	23,2	0,28	0,33	0,35	0,52	0,59	0,86
Encsi	36,0	36,7	36,6	18,0	20,1	19,9	31,4	29,9	29,3	0,35	0,40	0,39	0,57	0,67	0,68
Enyingi	35,5	36,5	37,5	16,6	18,5	18,9	29,8	28,8	26,0	0,31	0,35	0,34	0,56	0,64	0,73
Esztergomi	34,2	36,0	38,8	14,2	16,7	19,4	31,2	30,2	23,7	0,26	0,31	0,34	0,45	0,55	0,82
Fehérgyarmati	34,9	36,5	37,6	15,8	18,7	19,5	31,2	29,8	27,0	0,30	0,36	0,37	0,51	0,63	0,72
Fonyódi	37,7	38,9	41,2	18,7	21,2	23,2	26,3	25,6	21,0	0,34	0,40	0,42	0,71	0,83	1,10
Füzesabonyi	39,1	39,6	40,0	21,5	23,4	23,2	25,1	25,9	24,0	0,40	0,46	0,44	0,86	0,90	0,97
Gárdonyi	34,9	36,4	38,7	15,4	17,5	19,6	30,4	29,0	23,9	0,28	0,33	0,35	0,51	0,60	0,82
Gödöllői	35,0	36,5	37,6	15,2	17,1	17,4	28,3	28,1	24,3	0,27	0,31	0,30	0,54	0,61	0,72
Gyáli	34,8	36,9	38,1	15,0	17,3	18,0	29,0	27,7	23,8	0,27	0,32	0,31	0,52	0,63	0,76
Gyöngyösi	36,9	38,3	40,4	17,3	19,4	22,2	26,5	26,8	21,9	0,31	0,36	0,40	0,65	0,73	1,02
Győri	34,2	35,9	38,4	14,3	16,5	18,3	30,6	30,2	23,1	0,26	0,31	0,31	0,47	0,55	0,79
Hajdúböszörményi	34,5	35,4	37,1	16,2	17,3	18,5	32,6	31,3	27,0	0,32	0,34	0,34	0,50	0,55	0,68
Hajdúszoboszlói	34,1	35,5	38,1	15,3	16,7	19,0	32,3	30,7	25,5	0,29	0,32	0,34	0,47	0,55	0,74
Hatvani	36,8	38,5	40,4	17,8	20,2	22,0	27,0	26,6	21,5	0,32	0,38	0,39	0,66	0,76	1,02
Hevesi	38,6	38,7	38,8	21,3	22,5	22,3	26,4	26,8	26,4	0,41	0,44	0,44	0,81	0,84	0,85
Hódmezővásárhelyi	37,2	37,8	39,6	19,4	19,9	20,8	27,3	28,0	23,4	0,36	0,38	0,37	0,71	0,71	0,89
Jánoshalmi	39,7	40,9	41,0	22,2	25,1	24,8	24,4	23,8	23,1	0,42	0,49	0,48	0,91	1,06	1,08
Jászberényi	38,2	39,1	40,2	20,9	22,2	23,2	26,8	26,7	23,1	0,40	0,43	0,43	0,78	0,83	1,00
Kalocsai	37,2	38,0	40,1	18,0	20,0	22,1	27,2	26,9	22,8	0,33	0,38	0,40	0,66	0,75	0,97
Kaposvári	36,2	37,2	38,9	16,8	18,6	19,8	28,1	27,9	23,9	0,30	0,35	0,35	0,60	0,67	0,83
Kapuvári	37,1	38,3	40,3	18,8	21,2	22,0	27,4	27,0	21,6	0,35	0,41	0,39	0,69	0,79	1,02
Karcagi	35,2	36,4	38,3	17,0	18,2	20,0	31,0	30,4	26,1	0,33	0,35	0,37	0,55	0,60	0,77
Kazincbarcikai	32,1	34,4	37,8	10,2	13,7	18,8	32,8	31,2	25,7	0,18	0,25	0,34	0,31	0,44	0,73
Kecskeméti	34,8	35,8	37,9	15,3	16,7	18,5	29,5	30,0	24,9	0,28	0,31	0,33	0,52	0,55	0,74
Keszthelyi	37,9	38,2	40,0	19,1	20,8	21,3	25,9	26,9	21,8	0,35	0,40	0,38	0,74	0,78	0,98
Kisbéri	37,1	37,5	39,3	18,2	19,7	21,2	27,1	27,1	23,2	0,33	0,37	0,38	0,67	0,73	0,91
Kiskőrösi	37,4	38,4	39,9	18,6	21,1	22,1	26,9	26,5	23,1	0,34	0,40	0,40	0,69	0,80	0,96
Kiskunfélegyházi	36,9	37,9	39,9	18,6	20,4	21,7	28,1	27,5	22,9	0,35	0,39	0,39	0,66	0,74	0,95
Kiskunhalasi	35,9	36,8	38,8	17,4	18,4	19,5	28,9	28,9	23,8	0,32	0,35	0,34	0,60	0,64	0,82
Kiskunmajsai	37,1	38,2	39,0	18,8	20,4	21,1	28,5	26,8	24,3	0,36	0,39	0,39	0,66	0,76	0,87
Kistéleki	39,5	40,5	41,1	21,2	24,3	24,1	23,7	23,8	22,3	0,38	0,47	0,45	0,89	1,02	1,08
Kisvárdai	32,9	33,9	35,3	13,4	15,1	15,7	34,1	32,7	29,2	0,26	0,29	0,29	0,39	0,46	0,54
Komáromi	34,5	36,3	38,7	14,7	17,2	19,1	30,0	28,9	23,0	0,27	0,32	0,33	0,49	0,60	0,83
Komló	34,0	35,8	39,3	12,0	15,6	20,3	29,8	28,7	22,9	0,21	0,28	0,36	0,40	0,54	0,89
Körmendi	36,3	37,3	39,2	17,9	18,9	19,7	28,2	27,2	22,4	0,33	0,35	0,34	0,63	0,70	0,88
Kőszegi	33,6	35,7	38,3	15,7	17,8	18,8	35,2	32,5	25,0	0,32	0,36	0,33	0,45	0,55	0,75
Kunszentmártoni	38,5	39,1	40,5	21,2	22,3	23,5	26,3	26,6	23,3	0,40	0,44	0,44	0,81	0,84	1,01
Kunszentmiklósi	37,2	37,5	38,7	19,0	19,9	20,6	27,7	28,5	24,9	0,36	0,39	0,38	0,69	0,70	0,83
Lengyeltóti	36,5	37,2	38,2	18,6	19,7	19,9	29,4	29,6	25,6	0,36	0,39	0,36	0,63	0,66	0,78
Lenti	39,3	40,2	41,9	21,2	24,1	25,1	24,1	23,6	20,4	0,39	0,46	0,46	0,88	1,02	1,23
Letenyei	39,1	40,3	41,2	21,3	24,9	24,8	24,8	24,3	22,2	0,39	0,49	0,47	0,86	1,03	1,12
Makói	39,4	39,8	40,5	22,0	23,2	23,1	24,8	25,4	22,4	0,41	0,45	0,42	0,89	0,91	1,03
Marcali	38,6	38,7	39,6	21,0	21,5	21,8	25,8	26,2	23,4	0,39	0,41	0,40	0,82	0,82	0,93
Mátészalkai	33,5	34,7	36,4	14,6	16,8	17,3	33,9	32,6	28,0	0,28	0,33	0,32	0,43	0,52	0,62
Mezőkovácsházi	39,2	40,0	41,2	21,5	23,8	24,4	24,3	24,7	22,3	0,40	0,46	0,46	0,89	0,96	1,09
Mezőkövesdi	38,3	39,4	40,9	20,2	23,0	24,2	26,4	25,8	22,9	0,38	0,45	0,46	0,77	0,89	1,06
Miskolci	34,0	35,7	38,2	13,4	16,1	19,2	30,6	30,1	24,6	0,24	0,30	0,34	0,44	0,53	0,78
Mohácsi	37,5	38,3	40,3	18,5	21,0	22,2	26,6	26,4	21,7	0,34	0,40	0,40	0,70	0,80	1,02
Monori	35,3	36,3	37,4	15,9	17,0	17,6	29,2	28,8	25,4	0,29	0,31	0,31	0,55	0,59	0,69
Mórahalomi	38,9	40,2	40,9	20,4	23,3	23,6	24,9	23,9	22,2	0,37	0,44	0,44	0,82	0,97	1,06
Móri	34,1	35,1	37,7	13,6	15,3	17,9	30,1	29,4	24,4	0,24	0,28	0,31	0,45	0,52	0,73
Mosonmagyaróvári	33,5	35,5	38,1	13,8	16,4	17,9	31,5	30,2	23,5	0,25	0,31	0,31	0,44	0,55	0,76
Nagyatádi	36,4	37,4	38,9	17,9	19,1	20,0	28,0	27,3	23,9	0,33	0,36	0,36	0,64	0,70	0,84

Területi egység	Átlagos kor			60+ évesek aránya			0-19 évesek aránya			Időskori függőségi ráta			Öregedési index		
	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001	1980	1990	2001
Nagykállói	34,0	35,4	36,4	14,9	17,9	18,1	33,1	31,2	28,6	0,29	0,35	0,34	0,45	0,57	0,63
Nagykanizsai	36,1	37,3	39,7	17,2	19,0	20,5	28,4	28,1	22,4	0,32	0,36	0,36	0,61	0,68	0,92
Nagykátai	36,6	37,6	38,4	17,9	19,4	19,4	27,7	27,5	24,2	0,33	0,37	0,34	0,65	0,71	0,80
Nyírbátori	33,1	34,2	35,6	15,0	16,8	17,4	35,8	33,8	29,3	0,31	0,34	0,33	0,42	0,50	0,59
Nyíregyházai	32,7	34,2	36,5	13,2	15,3	16,9	33,6	32,8	26,9	0,25	0,29	0,30	0,39	0,47	0,63
Oroszázai	38,9	39,6	41,1	21,5	22,6	23,3	24,7	25,2	21,4	0,40	0,43	0,42	0,87	0,90	1,09
Oroszlányi	32,6	34,9	37,6	10,3	13,2	18,4	31,8	29,4	25,1	0,18	0,23	0,32	0,32	0,45	0,73
Ózdi	34,9	36,8	38,3	14,8	18,1	21,1	30,6	28,9	26,5	0,27	0,34	0,40	0,49	0,63	0,79
Óriszentpéteri	41,6	42,9	43,6	24,5	28,4	28,0	21,2	19,5	18,1	0,45	0,54	0,52	1,16	1,46	1,55
Óriszentpéteri	41,6	42,9	43,6	24,5	28,4	28,0	21,2	19,5	18,1	0,45	0,54	0,52	1,16	1,46	1,55
Paksi	36,4	36,3	38,4	16,7	18,2	19,4	26,4	29,1	24,7	0,29	0,34	0,35	0,63	0,63	0,78
Pápai	37,2	37,8	39,4	18,8	20,5	21,6	27,9	28,3	24,3	0,35	0,40	0,40	0,68	0,72	0,89
Pásztói	36,9	38,3	40,0	17,6	20,0	21,7	26,5	26,1	22,6	0,31	0,37	0,39	0,66	0,77	0,96
Pécsi	35,4	36,7	39,2	15,1	17,4	20,2	28,3	27,9	22,5	0,27	0,32	0,35	0,53	0,63	0,90
Pécsvárad	35,8	37,6	40,1	15,9	19,1	22,0	28,8	27,8	22,0	0,29	0,36	0,39	0,55	0,69	1,00
Pétersváralja	39,4	41,6	42,5	20,4	24,9	27,3	23,3	22,6	20,9	0,36	0,47	0,53	0,88	1,10	1,30
Pétersvárai	39,4	41,6	42,5	20,4	24,9	27,3	23,3	22,6	20,9	0,36	0,47	0,53	0,88	1,10	1,30
Pilisvörösvári	34,1	36,1	37,8	14,1	16,5	17,2	29,9	29,2	24,5	0,25	0,30	0,30	0,47	0,57	0,70
Polgári	36,1	38,2	39,5	16,1	20,4	22,6	29,1	26,7	24,3	0,29	0,39	0,42	0,55	0,76	0,93
Püspökladány	35,4	36,5	38,0	17,0	18,2	19,5	30,3	28,8	25,8	0,32	0,34	0,36	0,56	0,63	0,76
Ráckevei	34,4	36,5	38,2	14,0	16,8	18,0	29,3	28,5	23,6	0,25	0,31	0,31	0,48	0,59	0,76
Rétság	35,6	37,2	39,2	16,3	18,6	20,6	28,6	27,1	23,4	0,30	0,34	0,37	0,57	0,69	0,88
Salgótarjáni	36,2	37,9	39,9	16,2	18,9	21,5	27,3	27,1	22,7	0,29	0,35	0,39	0,59	0,70	0,95
Sárbogárdi	36,3	36,7	37,6	17,8	18,9	19,7	28,9	28,5	26,5	0,34	0,36	0,37	0,62	0,66	0,74
Sarkadi	37,2	38,2	39,2	18,7	20,8	21,8	27,6	27,1	24,8	0,35	0,40	0,41	0,68	0,77	0,88
Sárospataki	35,7	37,1	38,1	16,7	19,7	20,4	30,6	29,1	27,3	0,32	0,39	0,39	0,55	0,68	0,75
Sárvári	37,7	38,2	40,1	19,5	20,6	21,1	26,0	26,3	21,7	0,36	0,39	0,37	0,75	0,78	0,97
Sásdi	36,2	37,7	39,6	16,5	19,2	21,6	28,5	26,3	23,6	0,30	0,35	0,40	0,58	0,73	0,92
Sátoraljaiújhegyi	36,0	37,0	37,9	17,3	20,1	20,2	30,4	29,9	27,5	0,33	0,40	0,39	0,57	0,67	0,74
Sellyei	36,8	37,4	38,0	17,7	19,4	19,0	27,8	27,4	25,8	0,32	0,37	0,34	0,64	0,71	0,74
Siklósi	35,6	37,0	38,3	16,1	18,2	19,0	28,7	27,3	24,1	0,29	0,33	0,33	0,56	0,67	0,79
Siófoki	37,1	38,0	40,3	18,1	19,8	21,3	26,1	26,5	21,5	0,32	0,37	0,37	0,69	0,75	0,99
Soproni	35,5	37,2	39,4	16,6	19,2	20,2	29,5	28,7	22,3	0,31	0,37	0,35	0,56	0,67	0,91
Sümegi	37,2	37,3	39,0	19,0	19,5	20,8	28,0	27,6	23,5	0,36	0,37	0,37	0,68	0,71	0,88
Szarvasi	38,8	39,7	41,0	21,6	23,2	23,7	25,6	25,5	22,4	0,41	0,45	0,44	0,84	0,91	1,06
Szécsényi	36,3	37,7	39,3	17,3	19,1	21,4	28,8	27,2	24,2	0,32	0,35	0,39	0,60	0,70	0,89
Szegedi	35,8	36,8	38,8	17,0	18,3	19,0	27,8	28,3	22,7	0,31	0,34	0,33	0,61	0,65	0,84
Szeghalomi	36,0	37,2	38,8	18,1	19,4	20,9	29,4	28,3	24,6	0,34	0,37	0,38	0,62	0,69	0,85
Székestehérvári	33,4	34,9	38,1	13,3	14,8	17,8	31,2	31,1	23,6	0,24	0,27	0,30	0,43	0,48	0,76
Szekezsárdi	35,6	36,5	39,2	16,4	17,7	20,0	28,9	29,2	23,5	0,30	0,33	0,35	0,57	0,61	0,85
Szentendre	34,5	36,3	38,3	14,5	16,6	17,7	28,8	28,8	23,5	0,26	0,30	0,30	0,51	0,58	0,75
Szentesi	37,3	38,5	40,2	19,3	20,4	22,0	27,0	26,7	22,7	0,36	0,38	0,40	0,71	0,76	0,97
Szentgotthárd	36,8	38,9	40,5	17,9	20,5	21,8	27,4	24,7	20,4	0,33	0,37	0,38	0,65	0,83	1,07
Szerencsi	35,8	36,6	37,8	16,7	19,0	20,1	30,1	29,8	27,5	0,31	0,37	0,38	0,56	0,64	0,73
Szigetvári	35,8	36,6	38,0	16,7	17,7	18,4	28,7	27,9	24,4	0,31	0,33	0,32	0,58	0,63	0,75
Szikszói	36,1	37,1	36,9	17,5	19,9	19,5	29,9	28,5	28,9	0,33	0,39	0,38	0,59	0,70	0,67
Szobi	39,2	39,6	40,4	21,5	23,3	23,2	24,1	25,0	22,8	0,40	0,45	0,43	0,89	0,93	1,02
Szolnoki	34,6	35,9	38,8	14,3	16,2	19,6	29,8	30,0	23,4	0,26	0,30	0,34	0,48	0,54	0,84
Szombathelyi	34,4	35,9	38,8	15,0	16,8	18,6	30,8	30,1	23,0	0,28	0,32	0,32	0,49	0,56	0,81
Tábi	39,2	39,4	40,4	21,3	22,6	22,7	24,6	25,5	22,2	0,39	0,43	0,41	0,87	0,89	1,02
Tamási	38,6	39,3	40,3	20,6	22,4	23,1	25,8	25,7	22,9	0,38	0,43	0,43	0,80	0,87	1,01
Tapolcai	35,9	36,6	39,3	16,6	17,9	20,3	28,4	27,8	23,1	0,30	0,33	0,36	0,59	0,64	0,88
Tatabányai	33,9	35,9	38,5	12,6	15,2	18,8	29,5	28,6	23,1	0,22	0,27	0,32	0,43	0,53	0,82
Tatai	34,9	36,1	38,8	14,8	16,8	18,9	29,5	29,2	23,2	0,27	0,31	0,33	0,50	0,57	0,81
Téti	37,2	37,7	39,2	18,6	21,2	21,7	27,9	28,7	24,8	0,35	0,42	0,41	0,67	0,74	0,88
Tiszafüredi	36,9	37,6	39,1	19,2	20,3	21,6	28,5	28,4	25,0	0,37	0,39	0,40	0,67	0,71	0,86
Tiszaujvárosi	32,4	34,2	36,5	12,0	14,1	16,2	32,2	31,4	26,9	0,22	0,26	0,28	0,37	0,45	0,60
Tiszavasvári	35,3	36,2	36,9	17,0	18,9	19,4	31,9	31,3	28,8	0,33	0,38	0,37	0,53	0,60	0,67
Törökszentmiklósi	34,9	36,7	38,0	16,1	18,1	19,8	30,7	29,5	25,7	0,30	0,35	0,36	0,53	0,61	0,77
Váci	35,1	36,5	38,4	15,7	17,4	18,4	29,7	29,1	23,5	0,29	0,33	0,32	0,53	0,60	0,78
Várpalotai	32,5	34,9	38,2	10,8	13,9	18,6	31,2	30,2	23,4	0,19	0,25	0,32	0,35	0,46	0,79
Vásárosnaményi	35,0	36,2	37,4	15,8	18,7	19,4	31,4	30,2	27,3	0,30	0,37	0,36	0,50	0,62	0,71
Vásvári	39,9	40,1	40,2	23,4	25,2	23,8	25,0	25,1	23,6	0,45	0,51	0,45	0,94	1,00	1,01
Veszprémi	31,6	33,5	37,2	11,3	12,8	16,3	33,4	32,6	23,9	0,20	0,23	0,27	0,34	0,39	0,68
Zalaegerszegi	34,9	36,3	39,2	15,3	17,5	19,8	30,0	29,5	22,8	0,28	0,33	0,34	0,51	0,59	0,87
Zalaszentgróti	38,8	39,4	40,4	20,9	23,2	23,3	25,8	25,5	22,3	0,39	0,45	0,43	0,81	0,91	1,05
Zirci	35,4	36,6	38,5	15,7	18,2	20,4	29,9	29,0	25,2	0,29	0,34	0,38	0,53	0,63	0,81

SZEMLE

A szegénység változó arcai

Tények és értelmezések

Szerző: Spéder Zsolt.

Andorka Rudolf Társadalomtudományi Társaság – Századvég Kiadó, Budapest, 2002, 240 oldal, 3864 Ft.

A könyv címe arra utal, hogy a különféle nézőpontból folytatott kutatások ugyanannak a jelenségnek más-más oldalát mutatják, a szegénység különböző arcait tárják fel. Hogyan változnak ezek az arcai, milyen összefüggések húzódnak meg a szegény és a nem szegény állapot közötti mozgás hátterében – ez a könyv központi témája.

A könyv első része a szakirodalom segítségével értelmezi és rendszerezi a szegénységkutatásra vonatkozó elméleti és módszertani ismereteket. A szegénység empirikus vizsgálatának nehézségeit, dilemmáit külön fejezet ismerteti.

A szerző szociológiai szempontból – a hangsúlyt a jelenség változására helyezve – vizsgálja a szegénységet. Az elemzést egyrészt hagyományos keresztmetszeti vizsgálatok összekötésével, másrészt követéses vizsgálatok adatainak felhasználásával végzi. Kimutatja, hogy az „átmenetileg” és a „tartósan szegények” csoportja jól megkülönböztethetően, számos tekintetben eltér egymástól. A könyv az időbeliséget folyamatosan szem előtt tartva foglalkozik a gazdasági aktivitás és a szegénység összefüggéseivel, valamint a demográfiai változások szegénységre gyakorolt hatásával. A rendelkezésre álló empirikus adatok elemzésével átfogó képet nyújt a magyarországi szegénység változásáról a kilencvenes évek elején. Erdemes kiemelni megállapítását, mely szerint „mindannyiunk várakozásával egybevágóan sokan váltak szegényre, ám meglepetésünkre nem kevesen voltak olyanok, akik az életszínvonal általános romlása közepette képesek voltak kiemelkedni a szegénységből” (10. oldal). E jelenség magyarázatát a szegény és a nem szegény állapot közötti mozgás mögöttes összefüggéseinek feltárásával adja meg. Egy másik figyelemreméltó eredménye az, hogy „a háztartás méretében bekövetkezett változás – függetlenül attól, hogy növekedésről vagy csökkenésről van szó – nagy valószínűséggel átmeneti szegénységet hoz magával” (16. oldal). Külön foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a gyermekvállalás milyen körülmények között generál szegénységet, és kimutatja, hogy ebben az esetben inkább átmeneti nehézségekről van szó, nem tartós problémákról.

A szerző a szegénységnek ebben az új, dinamikus megközelítésében támaszkodik a külföldi kutatásokra, azok módszereit adaptálja a hazai viszonyokra, s így lehetővé válik a magyarországi folyamatok összevetése a

máshol végbemenő változásokkal. Ehhez kötődik a szegénység és – az állami tulajdonon alapuló redistributív gazdaságból a magántulajdonon alapuló modern piacgazdaságba való – átmenet kapcsolatának vizsgálata.

A könyv záró fejezete felvázolja a longitudinális adatelemzések eredményeként adódó szemléleti újítást és kijelöli a jövőbeli kutatási irányokat.

Földhízi Erzsébet NKI
foldhazi@mailop.ksh.hu

NKI Műhelytanulmányok angolul

Working Papers on Population, Family and Welfare

Sorozatszerkesztő: Melegh Attila.

Technikai szerkesztő: Kardulesz Ferencné.
ISSN 1588-3396 • Hungarian Statistical Office,
Demographic Research Institute.

A Népeségstudományi Kutató Intézet új, angol nyelvű sorozatot indított *Working Papers on Population, Family and Welfare* címen. Az egyszerű kivitelben, évente néhány alkalommal, számonként 20–50 oldalon megjelenő kiadványok elsődleges célja, hogy az Intézet kutatási eredményei minél rövidebb idő alatt eljuthassanak az angolul olvasó érdeklődőkhöz és a nemzetközi szakmai fórumokra. Az Intézet a Műhelytanulmányokat ingyenesen terjeszti, elsősorban a magyarul nem olvasó szakemberek számára. A szerkesztőség szívesen fogadja a *Korfa* olvasóinak javaslatát olyan személyekre és intézményekre, akiket (amelyeket) az eddigi témák közül érdekelhet valamelyik, illetve ahova érdemes rendszeresen küldeni a sorozatot.

A *Working Papers* 2002-ben megjelent számai:

1. L. Habcsek–P.P. Tóth: The Role of International Migration in Maintaining the Population Size of Hungary between 2000–2050 (A nemzetközi vándorlás szerepe a népességnagyság szinten tartásában Magyarországon 2000 és 2050 között);

2. M. Pongrácz: Birth out of Wedlock (Házasságon kívüli születések);

3. A. Melegh: East/West Exclusions and Discourses on Population in the 20th Century (Kelet-nyugati kirekesztés és a népességre vonatkozó diskurzusok a 20. században);

4. Zs. Spéder: Fertility and Structural Change in Hungary (Termékenység és szerkezetváltozás Magyarországon).

Melegh Attila NKI
melegh@mailop.ksh.hu

Kardulesz Ferencné NKI
kardulsz@mailop.ksh.hu

Demográfia 2002

A *Demográfia* az MTA Demográfiai Bizottsága és a KSH Népeségstudományi Kutató Intézet folyóirata. Megjelenik negyedévente. Szerkesztőség: Klinger András (főszerkesztő), Kamarás Ferenc (felelős szerkesztő), Habcsek László (szerkesztő). Előfizetési díj egész évre 1040 Ft.

A *Demográfia* 2002-es számaiban megjelent tanulmányok és közlemények:

Frey Mária: A gyermeknevelési támogatásokat igénybe vevő és a családi okból inaktív személyek foglalkoztatásának lehetőségei és akadályai;

H. Richter Mária: A népesség becslése évközi időpontokra. A kanadai népesség-továbbszámítási modell adaptációja;

Heinz Ervin–Lakatos Miklós: A magyarországi német kitelepítéshez használt névjegyzékek összeállításának körülményei;

Kamarás Ferenc: Családtervek és gyermekszám-preferenciák az „Életünk fordulópontjai” c. vizsgálat tükrében;

Klinger András: A munkapiaci válaszai a népesség öregedésére és más társadalmi-gazdasági változásokra;

Mellár Tamás: A népességfogyás néhány közgazdasági aspektusa;

Moksony Ferenc: A kohorszthatás vizsgálata a szociológiai és demográfiai kutatásban;

Nánási Irén: A környezeti tényezők vándormozgalmat befolyásoló szerepe;

Pongrácz Tiborné: Az első gyermek vállalásának társadalmi-demográfiai aspektusai;

Popély Árpád: Lakosságcsere és reszlovakizáció;

Szabady Balázs: A magyarországi kohorsz-termékenység alakulásának vizsgálata a születési sorsszámok figyelembevételével;

Szászi Ferenc: Szabolcs–Szatmár megye népességének belső (belső) vándorlása a rendszerváltás előtti évtizedben, 1980–1990;

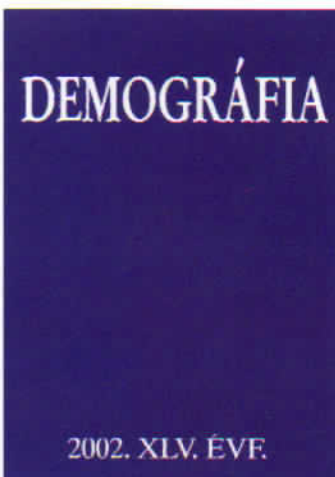
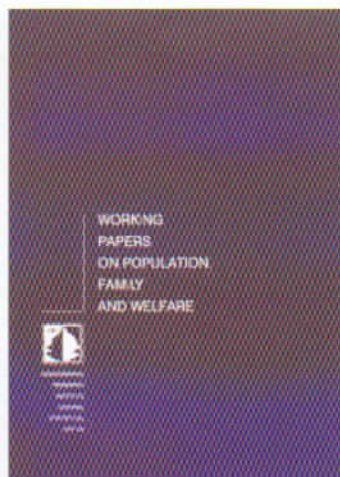
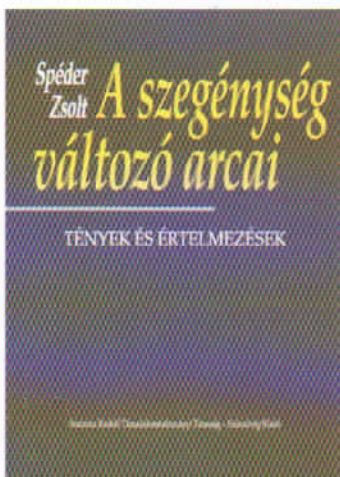
Tárkányi Ákos: A családpolitika változásának hatása a termékenységre Közép-Európában;

Tóth Pál Péter: Magyarok és külföldiek;

Turai Tünde: Hogy mi mindenről fecseg a jövő? A szilágysomlyói középkorokások jelenképe a jövőtervek tükrében;

Vavro István: Kábítószerezéssel történő visszaélés miatt elítéltek (1991–2000);

Veres Valér: A romániai magyarok demográfiai viszonyai a 2002. évi népszámlálás előzetes adatai tükrében.

Társadalmi riport 2002

Szerkesztők: Kolosi Tamás, Tóth István György és Vukovich György.
TÁRKI, Budapest, 424 oldal, 2490 Ft.

A Társadalmi riport 2002 első fejezete egy kutatássorozat eredményeit mutatja be. Itt olvashatunk a jövedelmek eloszlásának 1990-es években bekövetkezett változásairól, a gyermekes családok és az idősek jövedelmi helyzetéről és a jövedelmi feszültségről. A második fejezet a társadalmi-gazdasági folyamatok közül emel ki néhányat. Ilyen a gazdasági növekedés és az egyensúlyi dilemmák, a nagy exportáló cégek üzleti kilátásai, a társadalmi jelzőszámok által tükrözött kép, a népesedési folyamatok, a digitális írástudás és a lakosság elégedettsége. A harmadik fejezet a társadalmi és területi mobilitás, az iskolai végzettség és a munkaerőpiac közötti kapcsolat kérdéseit, a kisvállalkozások esélyeit taglalja. A negyedik rész a jóléti rendszerekről (egészségügy, nyugdíj, önkormányzatok, család), az ötödik a választói viselkedésről és a pártpreferencia-vizsgálatokról szól.

Rendelés: TÁRKI, Budapest 1518, Pf. 71.

1112B udapest, Budaörsi út 45.

Telefon: (36-1) 309-7676, Fax: (36-1) 309-7666

http://www.tarki.hu

Történeti demográfiai évkönyv 2002

Szerkesztők: Faragó Tamás és Őri Péter. KSH Népeség-tudományi Kutató Intézet, Budapest, 2002, 366 oldal, 2400 Ft.

Tanulmányok:

Faragó Tamás: II. József népszámlálása Borsod megyében (1786);

Őri Péter: Hatalom és demográfia. II. József népszámlálása Magyarországon I.;

Veres Valér: Adalékok Erdély 18. századi népessége etnikai összetételének kérdéséhez;

Benda Gyula: A háztartások nagysága és szerkezete Keszthelyen 1757-1851;

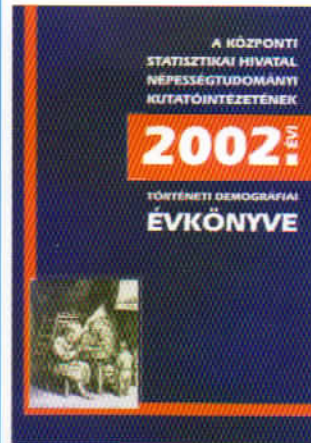
Elter András: A házasságkötések demográfiája Dunabogdányban az anyakönyvek tükrében 1724-1895;

Sebestyén István: Tiszabő történeti demográfiája a helyi katolikus anyakönyvek számítógépes feldolgozása alapján (1737-1799).

A tanulmányokon kívül a kötet *Figyelő* rovatot és *Ismeretese* rovatot tartalmaz. A *Figyelő*ben közép-európai, svéd, német és francia történeti demográfiai kutatásokról, valamint – szomorú aktualitása miatt – Peter

Laslett és Tamara Hareven munkásságáról olvashatunk. Az *Ismeretese* Beluszky Pál, Frisnyák Sándor, Für Lajos, a kolozsvári Ioan Bolovan és Sorina Paula Bolovan közelmúltban megjelent történeti földrajzi, illetve történeti demográfiai írásairól, valamint Saskia Sassen könyvéről (*Guests and Aliens*) tájékoztatót, ez utóbbi az elmúlt kétszáz év európai migrációjának történetét dolgozza fel.

Rendelés: Kardulez Ferencné, NKI
kardulsz@mailop.ksh.hu

NAPTÁR

John Hajnal Budapesten

Hajnal János, magyar származású demográfus és statisztikus, a British Academy rendes tagja, a London School of Economics professor emeritus-a 2002. október 22. és 27. között a Magyar Tudományos Akadémia Demográfiai Bizottsága, a KSH Népeség-tudományi Kutató Intézet és a Budapesti Közgazdasági és Államigazgatási Egyetem meghívására feleségével Budapestre látogatott. A professzor úr két magyar nyelvű előadást tartott. Tudományos pályafutásáról a MTA Demográfiai Bizottsága rendezvényén, míg a BKÁE hallgatói számára a kelet- és nyugat-európai házasodási szokásokról beszélt. Az akadémiai előadás után Faragó Tamás értékelte a Hajnal-tézisek hatását a történeti demográfiára. A BKÁE John Hajnalt az újonnan alapított *BUESPA – For Outstanding Achievement* emlékéremmel tüntette ki, amelyet Szántó Zoltán, a BKÁE Társadalomtudományi Kar dékánja nyújtott át.

Cseh-Szombathy László és John Hajnal akadémikusok a Magyar Tudományos Akadémián

Paul Demeny akadémiai székfoglalója

Demény Pál demográfus, az MTA külső tagja, az Amerikai Egyesült Államok Népeség Tanácsának tudományos főtanácsadója 2002. november 20-án az MTA Kistermében tartotta székfoglaló előadását „Európa népeségpoliti-

kai dilemmái a huszonegyedik század kezdetén” címmel. Az előadó rámutatott arra, hogy ha a jelenlegi alacsony termékenység, illetve az ebből következő intrinsec (azaz kizárólag a termékenység és a halandóság korszpecifikus arányszámai által meghatározott) évi másfél százalékos népességcsökkenés általánossá és hosszú távon tartóssá válna Európában, akkor 47 évenként a felére csökkenne a kontinens népessége. Ez Európa demográfiai marginalizálódásához és olyan idős korstruktúra kialakulásához vezetne, amellyel kapcsolatban semmilyen társadalmi tapasztalat nincs. Ettől teljesen eltérő képet mutatnak a demográfiai folyamatok a nyugati iszlám világban, a kontinens déli hátsóhátsóiban. A gazdasági és a demográfiai fejlődés közötti összhang hiánya és a népesség kulturális összetételének átalakulása új állásfoglalásokra kellene késztesse a családtervezés, a népesedéspolitika, a szociálpolitika, továbbá a nemzetközi vándorlás területein. Azt a kérdést sem lehet megkerülni, hogy milyenek lesznek a változó demográfiai helyzet geopolitikai következményei. Ennek ellenére Európában nem mutatkozik valódi érdeklődés az alacsony termékenység problémája iránt, és holtpontra van a nemzetközi vándorlás szabályozása. A liberális állam ellenzi a beavatkozást a demográfiai kérdésekbe. Egyedül a női munkavállalás ösztönzése tekintetében mutatkozik egyetértés az országok között, azzal a szándékkal, hogy ez összeegyeztethető legyen a gyermekvállalással. A szándék dicséretes, de nem fogja biztosítani a népesség egyszerű reprodukcióját.

Lengyel-német-magyar szeminárium

Lengyel-német-magyar demográfiai tanácskozás volt a Népeség-tudományi Kutató Intézet rendezésében 2002. november 22-23-án Budapesten. A résztvevők áttekintették intézményeik aktuális kérdéseit, és három témában tartottak előadásokat:

1. Népeségfejlődés és demográfiai helyzet

R. Schultz: A világ népességének öregedése;
Ch. Höhn: Demográfiai helyzet és demográfiai trendek Németországban;
Melegh A.-Őri P.: Diskurzusok a népességről és a demográfiai átmenetek elméleteiről;
I. Kotowska: Fiatal nők gazdasági aktivitása és reprodukció magatartása az 1990-es években.

2. Párkapcsolat és család

Spéder Zs.: Párkapcsolatok és termékenység – néhány új adat az „Életünk fordulópontjai” című demográfiai panel alapfelvétel első eredményeiből;
M. Muszyńska: A társadalmi nem és a család Lengyelországban;
P. Strzelecki: A diákok szexuális attitűdjei és életstílusa Lengyelországban;

3. Halandóság és életmód

K. Gärtner: Az életmód hatása az egészségre és az élettartamra Németországban;
Kovács K.: Egyenlőtlenségek az egészség és a várható élettartam terén;
M. Luy: A halandóság Kelet- és Nyugat-Németországban az egyesítés előtt és után;
Hablíček L.: Nemzetközi vándorlás és népességfejlődés Magyarországon.

¹ John Hajnal pályafutását bemutató írásunk és „Az európai házasodási szokások térbeli és időbeni összehasonlításban” című tanulmány részletei a *KorFa* 2001/3-4. számában (6-10. oldal) olvashatók.

² Paul Demeny életútját és a Population Council munkáját bemutató írásunk a *KorFa* 2001/2. számában (8. oldal) olvasható.

KorFa – népesedési hírlevél

ISSN 1586-7684

Kiadja: a KSH Népeség-tudományi Kutató Intézet

Felelős kiadó: Spéder Zsolt igazgató

Szerkesztők: Daróczi Etelka és Hablíček László

daroczi@mailop.ksh.hu, lhabl@mailop.ksh.hu

A Szerkesztőség címe: 1149 Budapest, Angol u. 77.

Telefon: 383-3535, Fax: 383-3111

Megjelenik évente 4 alkalommal.